

DUBROVNIK U HRVATSKOJ POVIJESTI

ZBORNİK RADOVA U ČAST
AKADEMIKU NENADU VEKARIĆU

Urednici
Mario Grčević i Nenad Vekarić

DUBROVNIK U HRVATSKOJ POVIJESTI, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji

Zagreb, 2019.

BIBLIOTEKA CROATICA
Knjiga 5

DUBROVNIK U HRVATSKOJ POVIJESTI

ZBORNİK RADOVA U ČAST
AKADEMIKU NENADU VEKARIĆU

Urednici
Mario Grčević i Nenad Vekarić

CIP-zapis dostupan je u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 001047906.

ISBN 978-953-7823-82-5 (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu)

Objavlivanje knjige potpomogli su Ministarstvo znanosti i obrazovanja,
Grad Dubrovnik, Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,
Ministarstvo kulture, Zaklada Caboga Stiftung, Društvo prijatelja dubrovačke
starine i Dubrovačko-neretvanska županija.

Ministarstvo
znanosti i
obrazovanja

GRAD DUBROVNIK

FAKULTET
UMJETNOSTI I
HUMANISTIČKIH
ZNANOSTI
UNIVERZITETA
DUBROVNIČKOG

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

HRVATSKA
AKADEMIJA
ZNANOSTI I
UMJETNOSTI

DUBROVAČKO-
NERETVANSKA
ŽUPANIJA

350

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji

Zagreb, 2019.

Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
dvidovic@ihjj.hr

OSOBNNA IMENA U DUBROVNIKU I NJEGOVU OKRUŽJU U KASNOME SREDNJOVJEKOVLJU

U radu se nastoji rekonstruirati fond osobnih imena u Dubrovniku i njegovu užemu (Dubrovačko primorje, Pelješac, Konavle, Zažablje, Popovo i Boka kotorska) i širemu okružju (Paštrovići, Spič, Bar, Ulcinj te Gornja Hercegovina) u kasnome srednjovjekovlju poglavito s obzirom na oblikovanje vjerskoga i kasnije nacionalnoga identiteta te razlike unutar obrađenoga područja (koje su počesto odrazom različitih povijesnih okolnosti i migracijskih smjerova). Posebna se pozornost posvetila odrazima osobnih imena u kojima se zrcale odnosi između kršćanskoga Istoka i Zapada te onih iz kojih su razvidne identitetske razlike unutar slavenskoga korpusa.

1. Uvod

U ovome se radu na temelju dijela građe iz objavljenih povijesnih vrela nastoji rekonstruirati fond osobnih imena u kasnome srednjovjekovlju u Dubrovniku¹ te u njegovu neposrednome okružju, kako u područjima koja su se nalazila unutar Dubrovačke Republike (ponajprije na temelju građe iz Konavala i s Pelješca²), tako i u područjima izvan nje (ponajprije na temelju građe iz istočne Hercegovine³ i Boke kotorske⁴), pri čemu će se osobiti

¹ Osobna je imena dubrovačke vlastele na Četvrtoj hrvatskoj kroatološkoj konferenciji *Dubrovnik u hrvatskoj povijesti* podrobno obradio akademik Nežad Vekarić te ću se u radu osvrnuti tek na neke socioantropomastičke činjenice u pogledu samoga Dubrovnika i Dubrovačke Republike.

² Za dubrovačko sam se područje ponajviše služio antropomastičkom građom objavljenom u monografijama o pelješkim (Vekarić 1995. i 1996.) i konavoskim radovima (Kapetanić i Vekarić I–III) te dubrovačkoj vlasteli (Vekarić 2011.), a ujedno i izvadcima iz spisa Dubrovačke kancelarije (Lucić 1984., 1988. i 1993.).

³ Temeljni mi je izvor bio (Aličić 1985.) te građa koju sam crpio za rad o stolačkim (Vidović 2014a) i popovskim srednjovjekovnim osobnim imenima (u pripremi) te monografiju *Zažapska onomastika* (Vidović 2014b).

⁴ Za bokeljsko sam se područje ponajviše služio 1. i 2. sveskom edicije *Kotorski spomenici* (Mayer 1951., 1981.) i *Zbornikom Konstantina Jirečeka* (Jireček 1962.), koji mi je služio i za dodatne podatke o dubrovačkome području te Crnogorskome primorju.

naglasak staviti na vjerske (odnos pravoslavlja i katolištva) i pokrajinske razlike (razlike unutar samoga područja koje se obrađuje i odnos prema širem okružju), ali i neke identitetske razlike (primjerice, osobna imena nastala od etnonima).

Razvoj je fonda osobnih imena na obrađenoj području nakon slavenškoga doseljavanja umnogome podudaran s razvojem fonda osobnih imena u Dalmaciji općenito. Naime, početak je češćega nadijevanja kršćanskih i narodnih imena u Dubrovniku i dubrovačkome okružju ovisio o veličini i važnosti naselja, njegovoj udaljenosti od morske obale, stupnju urbaniziranosti te je u velikoj mjeri (barem u priobalju) bio i posljedicom odnosa između slavenstva i romanstva⁵. U Dubrovniku je i (u ipak manjemu omjeru) u Kotoru⁶ udio nositelja kršćanskih imena bio znatno veći nego u manje urbaniziranim primorskim gradovima, a poglavito nego u gradovima u zaleđu. Dubrovnik je prepoznatljiv po imenima svojih zaštitnika svetoga Srđa i svetoga Vlaha, kao što je Kotoru svojstveno češće nadijevanje imena kotorskoga zaštitnika svetoga Tripuna. Imena su pak zaštitnika većih dalmatinskih gradova zabilježena diljem priobalja, pa su kršćanska imena *Donat* (kršćansko ime svojstveno Zadru) i *Dujam* (kršćansko ime svojstveno Splitu) potvrđena u Dubrovniku i Kotoru. Djelomično se običaj češćega nadijevanja imena zaštitnika prenio i u zaleđe, što je vidljivo po tomu što je u Ravno u Popovu 1475. zabilježeno osobno ime *Dimitrije*⁷, a u Hrasnu *Juraj* (Aličić 1985: 130, 491). Dubrovnik se ne samo od svojega neposrednog okružja, nego i općenito od većega dijela istočne jadranske obale razlikuje i znatno većim udjelom stranih (poglavito romanskih⁸) imena. Nadalje, dubrovački osobnoimenski fond (zbog prestižnosti

⁵ Najranije su potvrđena kršćanska imena barem u priobalnim uglavnom romanskoga podrijetla, a ako nisu, najčešće su prošla kroz romanski jezični filter, pa su stoga različiti temeljni likovi pojedinih kršćanskih imena (npr. likovi *Ivan*, *Dživo*, *Zane*, *Žan* i *Žuvo*, a naknadno i *Jovan* za kršćansko ime *Ivan*) znatno potvrđeniji u priobalju. U zaleđu je pak stupanj prožimanja slavenstva i romanstva bio znatno manje izražen, poglavito zato što su vlaška plemena zarana jezično asimilirana.

⁶ Istaknuti valja da su se Kotor, Budva i Bar već u XII. stoljeća našli pod vlašću pravoslavnih vladara, a postupno je povećavanje udjela pravoslavaca u tim gradovima i njihovim komunama ovisilo o tome koliko su pod njihovom vlašću ostali te o osmanlijskim osvajanjima nakon kojih se su se u ispražnjena područja (uglavnom u zaleđu gradova, a postupno i same gradove) doseljavali Vlasi. U Baru se tijekom stoljeća povećao udio islamiziranoga stanovništva jer je on jedini od navedenih gradova dugotrajno ostao pod osmanlijskom vlašću (1571. – 1878.).

⁷ Srednjovjekovna se crkva svetoga Mitra nalazi na brdu Oblat u današnjemu upravnom središtu Popova – Ravnu.

⁸ Dubrovnik se od ostatka priobalja razlikuje, dakako, i po izraženijemu utjecaju toskanskoga dijalekta i znatno manje izraženomu utjecajem mletačkoga (usp. kršćansko ime *Pasko* na dubrovačkome području i *Paško* u ostatku priobalja) te općenito većim stranim utjecajem koje je izravnom posljedicom doseljavanja na dubrovačko područje iz Bugarske, Francuske, Grčke, Mađarske, Španjolske i Velike Britanije te čvršćim i neprekinutim vezama (ne samo

bivanja građaninom slobodne Dubrovačke Republike) nije utjecao samo na razvoj osobnoimenskoga fonda u neposrednome okružju, nego čak i u udaljenim krajevima u kojima su Dubrovčani imali svoje trgovačke kolonije (poput istočne Bosne, Kosova i Raške). Dubrovački se utjecaj proteže i na druge antroponimijske kategorije (na prezimena i nadimke) u dijelu dubrovačkoga okružja izvan povijesnoga ozemlja Dubrovačke Republike. Antroponimijski podatci s dubrovačkoga područja podudaraju se s dijalektološkima te pokazuju kako je Dubrovnik znatno više utjecao na područja s kojima je dolazio u doticaj nego što su ona utjecala na njega. Kotorani su pak tijekom priznavanja vlasti Nemanjića obavljali dužnosti povezane s financijama i bili zakupnicima carina te trgovali srebrom i zlatom na Kosovu (osobito se često spominju u Novome Brdu i Janjevu, a franjevac je Vito iz Kotora bio glavnim nadzornikom gradnja manastira Visoki Dečani; Kekez 2013: 86–87). Zbog zanemarivanja tih podataka i činjenice da osobna imena grčkoga postanja (koja danas češće pripadaju kršćanskomu Istoku) najčešće potječu iz razdoblja kršćanskoga jedinstva te bizantske crkvene i političke prevlasti na istočnoj jadranskoj obali te da su »istočna« kršćanska imena često potvrđena prije u krajevima koji su nakon Crkvenoga raskola postali katoličkim nego u onima u kojima je prevladalo pravoslavlje često se i u onomastičkoj literaturi pogrešno tumače pojedina obilježja dubrovačkoga fonda osobnih imena.

Opseg je dostupne građe za praćenje razvoja fonda osobnih imena nejednoliko raspoređen po obrađenoj području. U Dubrovniku i Kotoru moguće je razvoj imenske formule djelomično pratiti još od konca ranoga srednjeg vijeka, a tijekom razvijenoga srednjeg vijeka zahvaljujući, među ostalim, notarskim knjigama postoji obilje podataka. Opseg građe u dubrovačkome okružju ovisi o tome kad je koje područje potpalo pod dubrovačku vlast i koliko je dugo bilo pod njom, a ako nije, ovisi o tome koliko je pojedino područje bilo udaljeno od Dubrovnika i koliko je s Gradom bilo povezano. U Hercegovini tako prve sustavne popise stanovništva nalazimo tek početkom osmanlijske vladavine, u razdoblju kad je navedeno područje bilo uvelike raseljeno i kad su Osmanlije izvorno stanovništvo već počele nadomještati novim, najčešće vlaškim.⁹ Na koncu treba napomenuti kako su zbog patrijarhalnih srednjovjekovnih odnosa znatno potvrđenija muška imena.

kulturnim) s ostalim europskim (poglavito sredozemnim) državama (više o tome u Vekarić 2011: 52–79).

⁹ Osmanlijska osvajanja zaustavila su postupak poprezimenjavanja u hercegovačkome zaleđu i istočnome dijelu Neretvanske krajine koji je pod dubrovačkim utjecajem već bio znatno poodmakao (više o tome u Vidović 2014b: 53–55).

2. Osobna imena u toponimiji

Predslavenski se sloj osobnih imena osim iz očuvanih dokumenata i epigrafskih spomenika (opširnije o tome u Jireček 1962.) može donekle moguće nazrijeti i na temelju toponima antroponimnoga postanja. Odrasom su ranih romansko-slavenskih doticaja toponimi tvoreni od dalmatskoga pridjeva *san(c)tu(s)* (< lat. *sanctus*). Njihova rasprostranjenost najčešće označuje prostore snažnijega slavenskoga naseljavanja te pokrštavanja do konca X. stoljeća (Šimunović 2005: 123)¹⁰. Ti su toponimi zabilježeni diljem obrađenoga područja. Potvrđena su na području negdašnje Dubrovačke Republike¹¹ (*Sumratin* 'sveti Martin' – uvala u Dubrovniku, *Sutlazar* – povijesni toponim u Dubrovniku, *Suđurađ*¹² 'sveti Juraj' – ojkonom na Šipanu, *Suđurac* 'sveti Juraj' – predio na Mljetu, *Supokrač* 'sveti Pankracije' – toponim na Šipanu, *Supavo* 'sveti Pavao' – toponim u Stonu nasuprot Brocama i oronim u Orašcu, *Supetar* 'sveti Petar' – otočić pred Cavtatom, *Superka* 'sveti Petar' – otočić pred Cavtatom, *Supetrić* 'sveti Petar' – drugo ime otočića Veli šknoj kod Molunta u Konavlima, *Supetka* 'sveta Paraskeva' – brdo u Dubrovniku, *Sustjepan* 'sveti Stjepan' – prigradsko dubrovačko naselje, *Sušćepan* 'sveti Stjepan' – rt pred Cavtatom¹³, *Sutvara* 'sveta Barbara'¹⁴ – toponim na Šipanu, *Suvarovina* 'sveta Barbara' – brdo u Konavlima, *Susvid* 'sveti Vid' – oronim u Dubrovačkome primorju, *Sutandrija* 'sveti Andrija' – u Kuni na Pelješcu, *Subrijana* 'sveti Ciprijan' – toponim u Potomju na Pelješcu, *Sutlija* 'sveti Ilija' – brda na Šipanu i Mljetu, *Sutmiho* – predio na Mljetu i vrh na Lopudu, *Sutivan* 'sveti Ivan' – oronim u Žuljani na Pelješcu, *Sutnikolica* 'sveti Nikola' – predio u Žuljani, *Sutvid* 'sveti Vid' – uvala i istoimeno naselje na središnjemu dijelu Pelješca, *Sutžulijan* 'sveti Julijan' – starije

¹⁰ Šimunović (1996: 49) navodi kako su neki od toponima nastali oponašanjem »staroga imenskog uzorka« te izrijekom navodi pelješki toponim *Sutandrija*. Toponimi tvoreni od dalmatskoga pridjeva *san(c)tu(s)* (< lat. *sanctus*) sustavno su popisani u radovima Valentina Putanca (1963.) i Petra Šimunovića (1996. i 2009.).

¹¹ Toponimi tvoreni od dalmatskoga pridjeva *san(c)tu(s)* (< lat. *sanctus*) na području Dubrovačke Republike uglavnom su navedeni u hrvatskoj onomastičkoj literaturi osim dvaju toponima iz Žuljane (*Sutivan* i *Sutnikolica*) koje mi je tijekom terenskoga istraživanja u tome mjestu potvrdio Jadran Jeić, na čemu mu ovom prigodom zahvaljujem.

¹² Ojkonom je zapisan i kao *Sutiuragh*, a kako je u Janjini zabilježen lik *Jurađ* – mjesna inačica kršćanskoga imena *Juraj*, očito je hibridni lik *Jurađ* nekoć bio rašireniji na dubrovačkome području. Njemu je srodan lik *Jurđe* potvrđen na nikšićkome području.

¹³ Marasović-Alujević i Lozić Knezović (2011: 1276) navode i nesonim Sušćepan pred Lapadom u Dubrovniku.

¹⁴ Za kršćansko ime *Varvara* – lik ženskoga imena Barbara grčkoga postanja – Putanec (1963: 159–160) navodi kako je osobito često potvrđen na području između Hvara i Boke kotorske, ali valja napomenuti i kako ga nahodimo i podalje od mora (toponim *Varvarina crkva* zabilježen je u Kruševici kod Ljubinja) te znatno sjevernije, primjerice, u Rami u kojoj postoji selo *Varvara*.

ime Žuljane na Pelješcu) te u Boki kotorskoj i Crnogorskome primorju¹⁵ (*Sušćepan*¹⁶ 'sveti Stjepan' – ojkonom kod Herceg-Novoga i staro ime za Herceg-Novi te povijesno ime negdašnjega otoka, a danas poluotoka Sveti Stefan kod Budve, *Sutorina* 'sveta Marija' – naselje kod Herceg-Novoga, *Sutomora* 'sveta Marija' – ojkonom kod Bara, *Sutulija*¹⁷ 'sveti Ilija' – brdo kod sela Zagora u Grblju, *Sutvara* 'sveta Barbara' – naselje kod Kotora, *Stivan* 'sveti Ivan' – hodonim u Budvi, *Stivančica* 'sveti Ivan' – obalni toponim u Spiču, *Sustaš* 'sveti Staš' – ojkonom kod Bara, *Sutjel* – ojkonom kod Ulcinja¹⁸, *Sutorman*¹⁹ 'sveti Roman' – brdo između Bara i Crmnice, *Vrsuta* < *suta* 'sveta' – gora iznad Sutomora, *Sučekla*²⁰ 'sveta Tekla' – predio u Sutomoru), područjima u kojima su toponimi toga tipa uglavnom navedeni u onomastičkoj literaturi. Međutim, srodne toponime nalazimo, dakako u manjemu broju, u istočnoj Hercegovini (*Satulija* – brdo kod Dubljana i *Sutlija*²¹ – vrh gore Žabe iznad Gradca kod Neuma – oba se toponima odnose na mjesta crkava ili mjesta štovanja svetoga Ilije – te *Susvid* 'sveti Vid' – brdo kod Drijena)²², području u kojemu se tek odnedavna provode toponomastička istraživanja.

¹⁵ Većina je navedenih toponima također poznata u hrvatskoj onomastičkoj literaturi. Iznimka su toponimi *Sutulija* u Grblju i *Sutjel* kod Ulcinja. Putanec (1963: 146) i Šimunović (1985: 163) i za toponim *Stoliv* u Boki kotorskoj drže da je nastao po istome tvorbenom obrascu ('sveti Ilija').

¹⁶ Sušćepan se kod Herceg-Novoga spominje kao Sustipan 1465. (Vego 1957: 112)

¹⁷ Valentin Putanec (1963: 159) prema ARj (17: 82) navodi i kako u Crnoj Gori (pritom vjerojatno misli na Boku kotorsku u kojoj su hagianimi motivirani imenom svetoga Ilije najčešći) apelativ *sutulija* označuje »veliku uzvisinu brda, koja gotovo uspravno stoji«. Pretpostavlja da se ime (zapravo naziv) »moglo razviti od običaja, da se velika brda posvećuju sv. Iliji, zamjeniku Peruna«. Nešto niže, na primjeru *Sutulije* u Srbiji domeće da su crnogorski i srpski toponim *Sutulija* mogli nastati i od apelativa *suntulija* 'provalija'. Iako ne navodi primjere toponima *Sutulija* u unutrašnjosti, utvrdio sam da se *Sutulijom* naziva jedna rječica u crnogorskom gradu Plužinama u sjeverozapadnoj Crnoj Gori.

¹⁸ Talijanski pak onomastičari ojkonom *Sutjel* kod Ulcinja povezuju sa štovanjem svetoga Eligija (zaštitnika zlatara), ali ne treba zanemariti ni mogućnost da bi mogla biti riječ o ojkonomu povezanim sa štovanjem svetoga Anselma. Ojkonom bi se pak *Sukobin* također kod Ulcinja možda mogao povezati sa štovanjem svetoga Jakova.

¹⁹ Stojović (2011: 110) navodi lik *Sutorman* kao mjesni. U povijesnim je, ali i suvremenim vrelima potvrđen i lik *Sutroman*.

²⁰ Toponimi *Čeklina crkva* i *Čeklin* do zabilježeni su na Orahu u Žurovićima (Ravno) pored mjesta na kojemu se nalazila katolička crkva svete Tekle.

²¹ Štovanje se svetoga Ilije Gromovnika ukorijenilo jer se u njega pretočio Perunov kult, tako da su u Neretvanskoj krajini i istočno od nje zabilježeni toponimi *Perun* (u Baćini), *Perunica* (u Spiču kod Bara; usp. Novotni 1905: 35) te *Na Perunu/Peruni* u Ravnu u Popovu (toponim sam zabilježio tijekom terenskoga istraživanja u lipnju 2016. te zahvaljujem Vidi Blaževiću na podatku).

²² Iako se u literaturi navodi kako se toponimi tvoreni pridjevom *san(c)tu(s)* nahode uglavnom uz jadransku obalu od Kopra do Bara i u neposrednome zaleđu, treba napomenuti kako se toponimi tvoreni tim pridjevom nahode i znatno sjevernije od obrađenoga

U toponimiji se obrađenoga područja također nahode i prilagođena kršćanska imena dalmatskoga podrijetla koja nisu tvorena dalmatskim sufiksom *san(c)tu(s)* kao što je *Žan* 'Ivan' (usp. ojkonom *Žanjev Do* kod Cetinja i *Žanjevica* kod Trebinja). Kršćanskim su imenima motivirana i imena naselja kao što su *Vitaljina* ('sveti Vital') u Konavlima²³ ili *Žuljana* ('sveti Julijan') na Pelješcu, *Basiljina* na Pelješcu i *Basilije* kod Stoca ('sveti Bazilije') te *Bitunja* ('sveti Vid') kod Stoca²⁴, a možda i *Janjina*²⁵ i *Žakovo*²⁶. Bizantsko je ime *Kalojan* ('lijepi Ivan') ušćevano u ojkonomu *Kolojanj* u Hrasnu u istočnoj Hercegovini, a hibridno ime *Kalađurđ* ('sveti Đurđ') u ojkonomu *Kalađurđevići* u Žurovićima. Na štovanje bi svetoga Dominika mogao pak upućivati oronim *Menke* zapadno od Staroga Bara.

Narodna su se imena okamenila u ojkonomima kao što su *Bezboge*²⁷, *Borut*²⁸, *Budisavina* (< *Budisav*), *Dobrovo*²⁹ (< *Dobrahovo* < *Dobrahna*³⁰

područja. I danas sjeverno od Bijeloga Polja u crnogorskome dijelu Sandžaka postoji naselje *Sutivan* 'sveti Ivan' (toponim navodi još Putanec 1963: 139), u selu Klek u Rami postoje njive *Sutivani* nedaleko od lokaliteta na kojemu se po predaji nalazila crkva, a toponime *Sutulija* nalazimo kod Konjica u sjevernoj Hercegovini (ondje se sveti Ilija posebno časti u selu Solakova Kula) i kod Busovače (ondje postoji pravoslavna crkva svetoga Ilije, a i većinski katolici, kao i većina bosanskih Hrvata, posebno slave svetoga Iliju).

²³ Toponim *Vitaljina* nahodimo i u Dubljanima u Popovu.

²⁴ Osobno ime *Vić* – inačica kršćanskoga ime *Vid* – potvrđeno je i u Starome Baru u kojemu se brdašće zapadno od toga naselja na kojemu je groblje zove Sveti Vić (Stojović 2011: 107).

²⁵ Moguće je da je naselje nazvano po inačici kršćanskoga imena *Ivan*.

²⁶ Iako osobno ime **Žak*, koje bi bilo inačicom kršćanskoga imena *Jakov* dalmatskoga postanja, nije potvrđeno, Petar Skok (Sk 3: 750) navodi apelativ *džakabina* u Dubrovniku, koji se izvodi od latinskoga lika imena *Jacobus*. Mandić Studo (2000: 358) spominje Radivoja Žakovića koji je učinio neki prijestup u popovskim Poljicima 1455. Žakovo se pak u povijesnim vrelima spominje od 1420. Iako ne smijemo posve isključiti mogućnost da se ime sela izvodi i od apelativa *žakan* ('đakon'; usp. *Đakovo*) ili da je došlo do razjednačivanja pa bi se ime sela moglo povezati s kakvom bliskozvučnom osnovom (primjerice *žuk* < lat. *junceus*), na temelju uvida u postupak imenovanja naselja u Popovu i Lugu najvjerojatnijim mi se čini da je riječ o toponimu antroponimnoga postanja.

²⁷ Narodno je ime *Bezbogo* (*Besbogo*) potvrđeno u Kotoru u XIV. stoljeću (KS II: 605), a *Bezboge* su zaselak sela *Vitaljina* u Konavlima.

²⁸ To je osobno ime potvrđeno u slovenskoj antroponimiji, ali kako su inačice imena *Borimir*/*Borislav* vrlo česte u hrvatskim krajevima, moguće je da je osobno ime *Borut* nekoć bilo živo i u hrvatskome antroponimijskom fondu. Sufiks *-ut* više nije plodan u dalmatinskoj i hercegovačkoj antroponimiji, no ipak ga nalazimo u prezimenima kao što su *Bogut*, *Bulut*, *Radut* itd.

²⁹ U dokumentima je zabilježen lik *Dobrahovo* (godine 1658. zabilježen je lik *Dobrahou de Gradaz*; Sivrić 2003: 232).

³⁰ Sufiksi *-ahvna*/*-ihvna*/*-ohvna* nekoć su bili plodni na krajnjemu hrvatskom jugu. Tako je 1422. u Metkoviću zabilježeno osobno ime *Stanihna* (*Stanichna Sladinovich*; Jurić 1996: 27), a u Kuni na Pelješcu od 1610. živi obitelj *Palihnić* (< *Palihna*; Vekarić 1996: 126).

< *Dobromir*/*Dobroslav*), *Hotanj*³¹, *Kijev Do*³², *Ljubomišlje* (< *Ljubomišlji* 'Ljubomislov' < *Ljubomisal*), *Mišljen* (*Mišljen* < *Mislav*³³), *Premišlje* (< *Premišlji* 'Premislavov' < *Premisal*), *Radimlja* (< *Radimlja* 'Radimova' < *Radim* < *Radimir*/*Radoslav*), *Sedlari*³⁴, *Trebinja*/*Trebimlja*³⁵ te *Hodilje* i *Hodovo*³⁶. Mnoga su iščezla narodna imena okamenjena i u prezimenima kojima su motivirani ojkonomi (primjerice, narodno se ime *Boljehna* odrazilo u ojkonomu *Boljenovići*, *Krajko* u ojkonomu *Krajkovići* itd.).

3. Kršćanska imena

Kršćanska su imena na hrvatskome području zabilježena još u razdoblju prije slavenske doseobe, a nakon što su Slaveni prihvatili kršćanstvo, postupno ulaze u hrvatski osobnoimenski fond, isprva u priobalju (zbog doticaja s romanstvom) i među plemenitašima³⁷, a postupno i u unutrašnjosti i među pripadnike nižih slojeva. Udio je kršćanskih imena u ranome i razvijenom srednjem vijeku počesto bio uvjetovan romansko-slavenskim odnosima (kršćanska su se imena kao prestižnija češće nadijevala u područjima s većim udjelom romanskoga stanovništva), a nakon Crkvenoga su se raskola (i) na temelju fonda kršćanskih imena počeli međusobno u većoj mjeri razlikovati sami Slaveni.

Hrvati su kršćanska imena primali i s Istoka (izravno iz Bizanta i posredno ćirilometodskom tradicijom) i sa Zapada (iz dalmatinskih gradova, ali i preko franačkih vjerovjesnika). Gotovo se cjelokupan hrvatski povijesni prostor (a poglavito obrađeno područje) nalazio na razmeđu između kršćanskoga Istoka i Zapada, što se ogleda i u podatku da su neka od najčešćih kršćanskih imena (npr. kršćanska imena *Ivan* i *Isus*) u hrvatsku

³¹ Ojkonomi su *Hotanj* (naselje u neumskome zaleđu i naselje na stolačkome području) pridjevskoga postanja te se dovode u vezu s nekom inačicom narodnoga imena *Hotimir*.

³² Osobno je ime *Kijo* (< *kij* 'mlat, čekić'; Vidović 2014a: 189) potvrđeno na stolačkome području 1475. Kijev Do je selo u jugoistočnome dijelu Popova.

³³ Iz Stoca su u Dubrovnik prije 1380. pristigli Mišljenovići, čiji je rodonačelnik bio marolog Mišljen zvani Ružica (Anđelić 1999: 198.).

³⁴ Narodno je ime *Sedlar* zabilježeno u istočnoj Hercegovini, primjerice, u Čvaljini u Popovu (Aličić 1985: 489). Selo se pak *Sedlari* nalazi na jugoistočnome rubu Popovskoga polja.

³⁵ Ojkonom se dovodi u vezu s nepotvrđenim imenom **Trebim* (usp. narodno ime *Trebimir* potvrđeno u Zadru 1190. te izvedeno ime *Trebeša* u Dubrovniku 1195.; Jireček 1962: 235).

³⁶ Ojkonom je *Hodilje* (naselje u Malostonskome zaljevu) pridjevskoga postanja te se dovodi u vezu s nekom od inačica narodnih imena *Hodimir*, *Hodislav*, *Hodivoj* i sl. Na dubrovačkome je području 1470. potvrđen pridjev *Hodivojević* (Anđelić 1999: 195). Sličnoga je postanja ojkonom *Hodovo* kod Stoca.

³⁷ Dvorječna su imena koja su se sastojala od kršćanskoga i narodnoga imena ponijeli još hrvatski narodni vladari od X. stoljeća (npr. Stjepan Držislav, Mihajlo Krešimir, Petar Krešimir ili Dmitar Zvonimir).

antroponimiju ušla iz grčkoga jezika. S druge je strane kršćanstvo i na povijesni srpski prostor isprva dolazilo iz Rima (u dva vala, jedan u VII. i drugi u IX. stoljeću), a potom iz primorskih gradova (Grković 1983: 12) te je i u srpsko vjersko nazivlje ušao određen broj latinskih crkvenih naziva kao što su *kum* i *oltar* te je to, uz podatak da je i Stefan Nemanja kršten u katoličkoj crkvi u Ribnici po latinskome obredu, pokazatelj dugotrajnoga zapadnog utjecaja na srednjovjekovnu srpsku državu (usp. Jireček i Radonić 1981: 148). Sve navedeno zorno oslikava složeno stanje na južnoslavenskome prostoru u tome razdoblju. Ipak, postoje određena osobna imena koja neupitno pripadaju kršćanskome Zapadu ili Istoku. U nastavku ću se usredotočiti na neka od njih.

Kršćanska su imena svojstvena kršćanskomu Zapadu zabilježena na području obuhvaćenim ovim radom među ostalim *Benedikt*, *Dominik*, *Gervazij(e)*, *Marin*, *Paskal/Paškal*, *Pelegrin*, *Roko*, *Frano* i *Antun* s njihovim inačicama.

Kršćansko je ime *Benedikt*, koje je nosio osnivač najstarijega Crkvenog reda na kršćanskome Zapadu, sa svojim inačicama potvrđeno u Dubrovniku od XIII., a u Boki kotorskoj od XIV. stoljeća (Jireček 1962: 149), a kršćansko je ime *Dominik* sa svojim inačicama potvrđeno od XII. stoljeća u Dubrovniku, Kotoru i Baru³⁸ (Jireček 1962: 163–164). Potvrđenost inačica kršćanskoga imena *Dominik* na Kosovu Milica Grković (1983: 93) tumači utjecajem kršćanskoga Zapada. Nadalje, u Dubrovniku su, Konavlima Kotoru i Ulcinju od XII. stoljeća potvrđena imena *Hrovaš/Krovaš*, *Krove* i *Krvetić*, mjesne inačice kršćanskoga imena *Gervazij(e)*, koje je nosio mučenik iz Milana, koji je živio na prijelazu iz III. u IV. stoljeće (Jireček 1962: 171). Nadalje, u Dubrovniku je kršćansko ime *Marin* potvrđeno barem od polovice XIII. stoljeća (Vekarić 2011: 85), u drugoj je polovici XIII. stoljeća s inačicom *Maroje* potvrđeno na Pelješcu (Vekarić 1995: 13), u Kotoru i Baru spominje se barem od XIV. (KS II: 179), u istočnoj Hercegovini u prvoj polovici XV. stoljeća (godine 1406. lik je *Maroje* zabilježen na stolačkome području, a 1434. temeljni je lik *Marin* potvrđen u Zažablju; Vidović 2014a: 190, Vidović 2014b: 321), a u drugoj polovici XV. stoljeća u Konavlima (izvedeni je lik *Maroje* potvrđen od 1467., a temeljni *Marin* od 1491.; KV II: 18). Kršćanska su imena *Marin* i njegova inačica *Maroje* potvrđeni u Dečanskim hrisovuljama na Kosovu. Milica Grković (1983: 93) navodi kako kršćanskoga imena *Marin*³⁹ »u kalendaru Srpske crkve (...) nema« te drži da je »svakako bilo prihvaćeno pod uticajem Zapada i primorja«. Kao osobna imena svojstvena

³⁸ Zbog rane je potvrđenosti inačica imena *Dominik* u najranijim razdobljima vjerojatno bila riječ o naslijeđenome romanskom imenu. Naime, osnivač je dominikanskoga reda sveti Dominik Guzman živio 1170. – 1221., a prve su potvrde latinskoga lika ovoga imena – *Dominicus* – na jadranskoj obali zabilježene već u IX. stoljeću u Istri, a u XI. stoljeću na Rabu i Krku te u Splitu, Zadru i Trogiru (Jireček 1962: 163).

³⁹ Temeljni se lik *Marin*, uz izvedenice *Marinče* i sl. spominje i u području Brankovića (Grković 2001: 720). Dubrovačko je područje danas prepoznatljivo i po pokraćenome liku *Maro*.

kršćanskomu Zapadu autorica navodi još osobna imena *Dminko* (inačica već spomenutoga kršćanskog imena *Dominik*⁴⁰) i *Martin*⁴¹ (s inačicama *Martol* i *Martolica*⁴²), kršćanska imena koja su također potvrđena u Dečanskim hrisovuljama (Grković 1983: 91). Kršćansko je ime *Paskal/Paškal* sa svojim inačicama veoma obilno potvrđene duž cijele istočne jadranske obale. Na dubrovačkome su području, u Boki kotorskoj, Baru i Ulcinju od XIV. stoljeća potvrđene inačice *Paska*, *Pasko*⁴³, *Paske* i *Paskoje*, a lik je *Paško* (nastao pod mletačkim jezičnim utjecajem) zabilježen u Neretvanskoj krajini. Kršćansko je ime *Pelegrin/Peregrin* potvrđeno u Kotoru od XIII. stoljeća (Jireček 1962: 190), a nosilo ga je više svetaca koje slavi isključivo kršćanski Zapad.

Kršćansko je ime *Roko* na obrađenome području potvrđeno od XV. stoljeća, isprva u Konavlima, u kojima je 1448. zabilježen lik *Rokoje* (KV I: 23). Na dubrovačkome se području osobno ime *Rusko* (< *Rossinus*), koje je potvrđeno znatno prije djelovanja svetoga Roka (koji je živio u XIV. stoljeću), držalo inačicom kršćanskoga (zapravo isključivo katoličkoga) imena *Roko* (Vekarić 1995: 10).

Odrizi su osobnih imena *Frane/Frano* te ženskoga imena *Frane/Frana* i njihovih inačica obilnije potvrđeni na cjelokupnome dubrovačkom području od druge polovice XIII.⁴⁴, a u Boki kotorskoj od XIV. stoljeća⁴⁵. Osobno je pak ime *Antun* sa svojim inačicama u dubrovački i bokeljski fond osobnih

⁴⁰ Temeljni se lik *Dominik* spominje 1455. u području Brankovića (Grković 2001: 706), vjerojatno među potomcima dubrovačkih kolonista.

⁴¹ Lik je *Martinuš* (*Martinussius*) potvrđen i u Ulcinju koncem XIII. stoljeća (Jireček 1962: 182). Napominjem da je ime *Martin* potvrđeno 1693. u Kućima sjeveroistočno od Podgorice kad se spominje islamizirani Hasan Martinov (Jireček 1892: 96).

⁴² Riječ je o područnim inačicama kršćanskoga imena *Martin* u Dubrovniku i Kotoru među vlastelom, koje se u puku u kasnijim razdobljima mijenjalo u *Bartol/Bartul/Bartuo* (usp. *Bartolomej*). Zahvaljujem na usmenome podatku akademiku Nenadu Vekariću te ga prisnažujem podatkom da je osobno ime *Martolo* potvrđeno i u makedonskome osobno-imenskom fondu također kao inačica osobnoga imena *Martin* (Ivanova 2006: 277). Iako navedeno ime Jireček (1962: 182) već u srednjovjekovlju dovodi u vezu s osobnim imenom *Bartol*, istraživanja Nenada Vekarića upućuju na gore navedeni razvoj.

⁴³ Na području Brankovića spominje se ime *Pasko* (Grković 2001: 727), vjerojatno među potomcima dubrovačkih kolonista.

⁴⁴ U samome je Dubrovniku (Jireček 1962: 167) kršćansko ime *Frane/Frano* obilnije potvrđeno koncem XIII. stoljeća s inačicama *Franje* (*Fragne*), *Franče* (*Françe*) i *Franko* (*Franço*) te ženski lik *Frane* s inačicama *Franka* (*Francha*), *Franica* (*Franica*) i *Franuša* (*Franussa*), na Pelješcu je na prijelazu iz XIII. u XIV. stoljeće potvrđeno ime *Franko* (Vekarić 1995: 13), a u Konavlima 1479. lik *Frano* (KV 1: 16).

⁴⁵ U Boki kotorskoj zabilježen je 1309. latinizirani lik *Franciscus* (Jireček 1962: 167), a u XIV. stoljeću i lik *Franče* (*France*) te žensko ime *Frane* (KS II: 614). U Paštrovićima (u kojima su likovi *Frano* i *Franko* obilnije potvrđeni u XV. i XVI. stoljeću; Grković 2001: 202) i Baru zabilježena su pak prezimena *Frane*, *Franačev*, *Franičević*, *Franić*, *Franičević*, *Frano*, *Franović*, *Franoljević* i *Frاندžović*, što pokazuje da je i ondje navedeno osobno ime vjerojatno bilo razmjerno često. Kršćansko je ime *Frano* (Grković 1977: 202) zabilježeno i u Beogradu među doseljenicima iz priobalja.

imena počelo obilnije ulaziti koncem XIII. stoljeća uglavnom kao redovničko ime⁴⁶, a češće se pojavljuje među pukom tek u XV. stoljeću⁴⁷. Otkad se u kontinuitetu na povijesnome području Trebinjsko-mrkanske biskupije vode matične knjige (od XVIII. stoljeća), osobno je ime *Antun* potvrđeno tek jednom u Dubravama⁴⁸, a kršćansko ime *Franel/Frano* nije uopće zabilježeno zbog toga što se franjevačka nazočnost uglavnom svodila na rijetke pohode slanskih franjevaca (Vidović 2014b: 67). Obilna potvrđenost osobnih imena *Franco* i *Antun*⁴⁹ u unutrašnjosti Crne Gore⁵⁰ te prezimena tvorena tim osobnim imenima upućuju na negdašnju katoličku prisutnost u tim krajevima jer su motivirana imenima svetaca koji su djelovali stoljeće i pol nakon Crkvenoga raskola.

Katkad je zabilježeno i više temeljnih likova kršćanskih imena kao što su *Đurađ*, *Juraj* i *Džore*, *Ivan*, *Jovan*, *Dživo*, *Zvan* i *Žan*, *Mikula* i *Nikola*, *Blaž* i *Vlaho*, *Bazilije* i *Vasilije*, *Bit* i *Vid/Vit*, *Sabin/Sabo* te *Mihajlo/Mihovil*.

Osobno je ime *Juraj* u srednjovjekovlju bilo isključivo hrvatsko (nije tada zabilježeno na srpskome povijesnom području) te je znatno češće 1475. – 1477. potvrđeno u Rami, zapadnoj Hercegovini te dijelovima Dalmacije koji su potpali pod osmanlijsku vlast negoli, primjerice, u stolačkome kraju. U Kotoru su u XIV. stoljeću izrazito često potvrđene inačice kršćanskoga imena *Juraj*, primjerice *Jura*, *Juran*, *Juras*, *Jurđe*, *Jure*, *Jurica*, *Jurina*, *Jurko*, *Juroje* i *Jurša* (Čulić 1991: 87, KS II: 419–420). Lik je *Juraj* sa svojim inačicama razmjerno rijetko potvrđen istočno od Neretve. Naime, istočno od Neretve preteže lik *Đurađ* sa svojim inačicama. Na temelju proučene građe iz *Poimeničnoga popisa* razvidno je da je lik *Juraj* zabilježen, osim na krajnjemu zapadu obrađenoga područja, na nikšićkome području⁵¹. Ondje je uz temeljni lik *Juraj* zabilježen izvedeni lik *Juretko* te hibridni lik *Jurđe* (Aličić 1985: 63, 75) srodan liku *Jurađ* zabilježenome u Janjini i Kotoru. Dubrovačkomu je području svojstven lik *Džore* dalmatskoga postanja

⁴⁶ To pokazuje i podatak da osobno ime *Antun* nije potvrđeno na Pelješcu u najstarijim vrelima, a u Konavlima je potvrđeno tek 1489. (KV I: 12).

⁴⁷ U XIII. stoljeću osobno ime *Antonius* nosio je jedan zidar (Lucić 1988: 343). U Dubrovniku i Boki kotorskoj (Jireček 1962: 145) potvrđeni su u XIV. i XV. stoljeću likovi *Anto* (*Antho* i *Antus*) i *Antoje* (*Anthoe*).

⁴⁸ U Dubravama je potvrđen i mjesni lik *Hanto*.

⁴⁹ Kršćansko ime *Antun* nije potvrđeno u Dečanskim hrisovuljama, a u srpskome je fondu osobnih imena u ranijim razdobljima zabilježeno tek srodno učeno ime *Antonije*.

⁵⁰ Ondje su potvrđena prezimena kao što su *Antović*, *Antonović* i sl.

⁵¹ Izvedeno je ime *Jurica* 1701. zabilježeno u negdašnjemu naselju Žugljaj između Trebinja i Nikšića. Pokraćeni je lik *Jure* iste godine zabilježen u Muharevoj Ljuti u Popovu i Poplatu u Dubravama kod Stoca, a izvedeno ime *Jurko* u Hutovu (Hafizović 2016: 257, 261, 290, 400). Obilnije potvrde kršćanskoga imena *Juraj* u tome razdoblju nalazimo tek zapadno od Neretve. Tim je više indikativan podatak da je odraz zapadnoga lika *Juraj* zabilježen na nikšićkome području.

(opširnije o odrazima kršćanskoga imena *Juraj* u Vidović 2007). U Popovu je pak zabilježeno neslužbeno osobno ime *Džoro*.

Obrađenomu su području svojstveni različiti odrazi kršćanskoga imena *Ivan*. Pritom je važno napomenuti da je uz najrasprostranjeniji hrvatski lik *Ivan* u hrvatskim primorskim krajevima (poglavito na otocima) barem od XV. stoljeća zabilježen *Jovan* s inačicama ustaljeno barem nekoliko stoljeća. Postanje je hrvatskoga osobnog imena *Jovan* i njegovih inačica u primorskim čakavskim krajevima barem u jednome dijelu izvjesno. Većina čakavskih govora ne poznaje fonem *đ* te ga u posuđenicama zamjenjuje s *j* (npr. *jardin* < tal. *giardino*, *vijaj* < tal. *viaggio*). Tako je od talijanskoga imena *Giovanni* nastalo čakavsko *Jovan* te brojne njegove inačice i ženska osobna imena nastala mocijskom tvorbom (npr. *Jovanin*, *Jovanina*, *Jovo*, *Jova*, *Jovanka*) te osobni nadimci. Navedena su osobna imena talijanskoga postanja u XX. stoljeću bila veoma česta na mnogim otocima (primjerice Braču), no danas su im nositelji isključivo starci, što je posljedica ratnih sukoba na ovim prostorima i homonimije sa srpskim likom. S druge je strane, ime to bi ime moglo biti i dalmatskoga postanja jer su zabilježena srodna imena *Džovan* i *Džovo* te *Juvan*. Osobno ime *Jovan* zabilježeno je u Makru kod Makarske 1475. – 1477. (Aličić 1985: 95), a vjerojatno su čakavsko-štokavski (što teritorijalni, što književni) dodiri utjecali na nastanak više prezimena na dubrovačkome području (na Pelješcu tako bilježimo prezimena *Jovica*, *Jović* i *Jovo*, a u Konavlima uz navedena se nahode još i prezimena *Jovan* i *Jovičić*⁵²). U Popovu i Zažablju katolici nose prezimena *Jović* i *Jovanović*, a u Neretvanskoj krajini *Jovica*. Štoviše, u Vidu i danas više nositelja osobnog imena *Ivo* nosi osobni nadimak *Jovo*. Kao mletački nadarenici u Zažablju i Popovu 1694. spominju se Jovan Rodin, a 1695. Jovan Bokan (Hrabak 1985: 34, 38), nositelji prezimena koja su bila i jesu katolička. Osim toga, u maticama župe Gradac (kod Neuma) nahodimo upise dvaju Jovana: 1722. Jovana Krešića, a 1745. Jovana Gustina⁵³ (Vidović 2014a: 68). Zanimljivo je pritom da se osobno ime *Jovan* češće javlja na gradačkome i hutovskome području (ondje je zabilježen i toponim *Jovin tor*) koje je narodnosno i vjerski homogeno, a rjeđe, u Popovu u kojemu je živio znatan broj pravoslavaca kod kojih u Popovu bilježimo prezimena motivirana osobnim imenom *Ivan*⁵⁴ (npr. *Ivanišević* u Poljicima; osobno je pak ime *Ivan* zabilježeno kod

⁵² *Jovičić* je ujedno i najstarije prezime motivirano osobnim imenom *Jovica* – inačicom osobnoga imena *Jovan* – te ga u Konavlima nahodimo od 1628. (KV 2:40).

⁵³ Da su se osobna imena *Jovan* i *Ivan* u gradačkoj župi razlikovala, potvrđuje činjenica da su se u selu Zelenikovac istodobno živjele obitelji Ivana i Jovana Gustina.

⁵⁴ U najstarijim je srpskim antroponimijskim spomenicima osobno ime *Ivan* bilo prošireno među pukom, a *Jovan* među svećenstvom (Grković 1983: 91). I u *Poimeničnome popisu* potvrde su za inačice osobnoga imena *Jovan* iznimno rijetke, čak i u područjima koja su koncem XV. stoljeća jamačno bila u znatnijoj mjeri ili većinom napućena pravoslavnim pukom poput dijelova istočne Bosne, istočne Hercegovine te crnogorskoga dijela Sandžaka.

pravoslavaca i u Gacku i u XX. stoljeću, a među nevesinjskim iseljenicima u Crnoj Gori nahodimo obitelj *Ivović*). Dubrovačkomu su području svojstvena područna imena *Đivo*, *Đive*, *Đivo* i *Đivulin*⁵⁵ (potvrđena od XIV. stoljeća) za koje Petar Skok (Sk 1: 738) i Petar Šimunović (2006: 287) drže da su romanškoga postanja, a Ivan Popović (1958: 84) da su mogla nastati ukrštavanjem hrvatskoga imena *Ivan* i talijanskoga *Giovanni*. U Stonskoj su knežiji 1583. u notarskim knjigama zabilježena imena *Đivan*, *Điva* i *Đivana* (Vekarić 1995: 14), a u Konavlima osobna imena *Đivan* (1480.) i *Đivana* (1497.; KV I: 16, 27). Na kotorskome su pak području u XIV. stoljeću zabilježena imena *Giua*, *Giue*, *Guiogna* i *Guioye*⁵⁶ (Čalić 1991: 123). Na neretvanskome je pak području zabilježeno osobno ime *Đivo*⁵⁷ u Opuzenu, u Zažablju postoje neslužbena osobna imena *Dživo* i *Dživoje* (obojska nositelja nose službeno ime *Ivan*) te osobni nadimak *Dživonja* (Vidović 2014 b: 77). U samome su Dubrovniku i Boki kotorskoj zabilježeni i drugi likovi imena *Ivan* romanškoga postanja kao što su *Zane*, *Zvane*, *Žuvan* te *Džuho*, a na trebinjskome području *Žanko* (Aličić 1985: 102) i *Žvan* (opširnije o odrazima kršćanskoga imena *Ivan* vidjeti u Vidović 2009).

Na obrađenome je području zabilježen lik *Mikula* (s izvedenicama *Miko*, *Mikulica* i *Mikša*). Inačica je to kršćanskoga imena *Nikola* nastala razjednačivanjem $n > m$ u sintagmi *svet Nikola* te je bilježita za čakavske krajeve i Dubrovnik (Sk II: 518). Izvedenice su osobnoga imena *Mikula* u Dubrovniku zabilježene od XIII., u Boki kotorskoj od XIV., a od XV. stoljeća i u Konavlima⁵⁸.

Na dubrovačkome je području temeljni lik kršćanskoga imena *Blasius/Blásios Vlaho* (isprva *Vlasi*) nastao prema bizantskome (vitacističkome

⁵⁵ Na dubrovačkome su području u XX. stoljeću potvrđena samo osobna imena zapisana s *đ* (u Hrvatskoj danas po popisu iz 2011. žive 142 nositelja osobnoga imena *Đivo* i 24 nositeljice imena *Điva*; podatci su dostupni na e-adresi Državnoga zavoda za statistiku www.dzs.hr) iako se u stručnoj literaturi obično navode likovi s *dž*. Štoviše, i prezimena su s dubrovačkoga područja uglavnom zapisana s *đ*, čak i ona koja su najrasprostranjenija u područjima u kojima se slivenici *č* i *dž* razlikuju, najvjerojatnije pod utjecajem prestižnoga dubrovačkog govora. O stanju u samome Dubrovniku vidjeti u Ligorio 2010: 34–35.

⁵⁶ Na temelju zapisa bokeljskoga prezimena *Đivanović* mogli bismo zaključiti kako su se navedena osobna imena izgovarala s *đ* (*Điva*, *Đive*, *Đivonja*, *Đivoje*). Slično je stanje s likovima *Đore* i *Džore*. U Konavlima je tako zabilježeno prezime *Đora*, a na Pelješcu *Đorin*, dok u Popovu bilježimo nadimak *Džoro*, a u Zažablju i lik *Dzorko* (u Zažablju je ušćuvan glas *z*; Vidović 2014a: 38). Stipe Kekez (2013: 75) ističe da se talijanske (uglavnom mletačke) posuđenice sa zvučnim slivenikom u tivatskome mjesnom govoru izgovaraju s *đ*. Moguće je da je riječ o pojavi koja je svojstvena širemu području.

⁵⁷ U opuzenskome mjesnom govoru također postoji samo jedan par slivenika, ali je zanimljivo da je u Metkoviću, u kojemu većina govornika razlikuje *dž* i *đ* (ne razlikuju ga uglavnom stanovnici najstarije metkovske četvrti Krnjesavac), potvrđen osobni nadimak *Điva*.

⁵⁸ Pokraćeni je lik *Miko* zabilježen u XIII. stoljeću u Dubrovniku (Lučić 1988: 334) i Konavlima 1419. (KV 1: 18), a temeljni lik *Mikula* (KS II: 242) u Kotoru. Da je lik *Mikula* bio zastupljen i istočnije, potvrđuje ojkonom Mikulići kod Bara.

izgovoru) zabilježen barem od XIV. stoljeća⁵⁹. Izvan Dubrovnika taj je lik zarana zabilježen isključivo u Boki kotorskoj⁶⁰ te u katoličkim dijelovima Trebinjsko-mrkanske biskupije. Lik je *Blaž*⁶¹ potvrđen od XIII. stoljeća (na Braču je zabilježen lik Blasi koji odgovara dubrovačkome Vlasi; Šimunović 1987: 140) te je u srednjemu vijeku bio rasprostranjen diljem hrvatskoga povijesnog prostora.

Latinski je lik *Bazilije* i njegove inačice (npr. *Baso*, *Basoje*, *Baskoje*) potvrđen u Dubrovniku, Kotoru i Baru od XIII. stoljeća (usp. Jireček 1962: 148), a okamenjen je i u bokeljskim prezimenima *Baselj* i *Basiljević*. U istome je stoljeću potvrđen i lik *Vasilj*⁶² u Dubrovniku (Vekarić 2011: 85).

Zabilježen je dvostruki odraz kršćanskoga imena *Vid*. Odrazi su temeljnoga imena *Vid* te dijalektni likovi *Bito* (*Bitus*), *Bite* (*Bitte*), *Bitko* (*Bitchus*) i *Bitoie* (*Bitoie*) zabilježeni u Dubrovniku od XIII. stoljeća, u Boki kotorskoj od XIV. stoljeća (Jireček 1962: 212–213), a u Popovu 1475. (zabilježeno je ime *Bituš*⁶³).

Na dubrovačkome je području i u Boki kotorskoj iznimno je često potvrđeno osobno ime *Sabin/Savin* kojemu je bliskozvučno novovjekovno osobno ime *Sava* (koje se među katoličkim pukom u Zažablju i Popovu barem posljednjih tristotinjak godina drži inačicom kršćanskoga imena *Sebastijan*). Njega su popovski i zažapski Hrvati nadijevalo još u XVIII. stoljeću (potvrđeno je u dalmatinskome dijelu Zažablja i Popovu), a ponegdje (kao u Dubljanima) sve do Drugoga svjetskog rata.

Kad je riječ o odrazima kršćanskoga imena *Stjepan*, potvrđen je imenski lik *Stepan* s pokraćenim likom *Stepe* te izvedenicama *Stepec*, *Stepko* i *Stepek* koji se pravilno izvode od grčkoga lika *Stéphanos* na području od

⁵⁹ U Dubrovniku su zabilježena muška imena *Vlaha* i *Vlahuša* (Jireček 1962: 151), u Konavlima (KV: 25) su uz temeljni lik *Vlaho* (1471.) zabilježeni izvedeni likovi *Vlahuša* (1442.) i *Vlahota* (1446.). Kršćansko je ime *Vlaho* potvrđeno u oblasti Brankovića 1455., koja je obuhvaćala Rašku te dijelove Kosova i sjeverozapadne Makedonije, i to najvjerojatnije među dubrovačkim doseljenicima u ta područja (Grković 2001: 697). U Dečanskim hrisovuljama iz XIV. stoljeća navedeno ime nije bilo potvrđeno.

⁶⁰ Osobna imena *Vlaho* (*Vlaccus*) i *Vlahenja* (*Vlacchegna*) zabilježena su u Kotoru u XIV. stoljeću (KS II: 110, 244).

⁶¹ Osobno je ime *Blaž* potvrđeno 1475. u fočanskom kraju (Aličić 1985: 374). S inačicama se kršćanskoga imena *Blaž* miješaju inačice narodnih imena motiviranih pridjevom *blag* (npr. *Blagomir*, *Blažimir*, *Blažislav*) i sl.

⁶² U Popovu je među katolicima potvrđeno prezime *Vasilj* koje je nastalo raslojavanjem roda Franić. Prezime je danas najraširenije u Brotnju.

⁶³ Dijalektnom je antroponimnom osnovom *Bit-* motiviran ojkonom *Bitunja* kod Stoca, a hibridnim imenom *Bitomisal* hidronim *Bitomišlja* u Zavalu u Popovu. Izvedeni se likovi kršćanskoga imena *Vid* isprepliću s izvedenim likovima narodnoga imena *Vidoslav*.

Dubrovnik do Ulcinja. Naknadno su potvrđeni i likovi sa sekundarnim *jatom*, i to podjednako i ikavski i (i)jekavski⁶⁴.

Od imena starozavjetnih svetaca na čitavome su obrađenom području zabilježena kršćanska imena *Abram*, *Ilija*, *Jakov* i *Lazar*, samo su na užemu su dubrovačkome području potvrđena kršćanska imena *Mojsije* (*Mojsija*) i *Tamara*, a na kotorskome *David*. Na cjelokupnome su području veoma često potvrđena imena nekih apostola: *Andrija*, *Filip*, *Ivan*, *Luka* (s inačicama *Lukačin*, *Lukota*, *Lukša*), *Marko*, *Matej* i *Matija* (s inačicama *Matko* i *Mato*), *Paval/Pavao*, *Petar* (s inačicama *Perko*, *Peroje*, *Peroš*, *Petroje*), već spomenuti *Stjepan* i *Toma* (s inačicama *Toman*, *Tomaš*, *Tomko*), a nešto rjeđe i *Simeon*/*Šimun* (usp. *Simko*⁶⁵). U Dubrovniku (od XIII. stoljeća) i Kotoru (od XIV. stoljeća) potvrđeno je i ime *Juda* na koje nisam naišao u zaleđu (Jireček 1962: 174; KS II: 200).

Uz osobno se ime dubrovačkoga zaštitnika svetoga *Vlaha* u Dubrovniku često nadijevalo ime negdašnjega zaštitnika svetoga *Srđa*⁶⁶, a u Kotoru *Tripuna*.

Osobno je ime *Srđ* potvrđeno na dubrovačkome području u pohrvaćenom liku u toponimiji u XIV. stoljeću (SK 3: 318), a stariji je lik imena – *Srz* – posredno potvrđen u vlasteoskome prezimenu *Srzović/Zrzović* još u XIII. stoljeću (Jireček 1962: 201, 202, 338). U Kotoru je pak latinski lik

⁶⁴ U Konavlima (KV I: 24) su potvrđeni likovi *Stipan* (1420.) i *Stipko* (1434.) te *Stjepan* (1422.) i *Stjepko* (1423.), a u Dubrovniku i pridjevak *Stipe* (KS II: 641). U neslužbenoj je inačici od XVIII. stoljeća u Popovu i Zažablju potvrđen i lik *Šćepan*. U *Pojmeničnome popisu* među popisanim su stanovnicima zabilježeni samo likovi koji upućuju na odavno izumrli lik **Stepan*, no u toponimiji su često zabilježeni likovi koji upućuju na analogijom izvedeni imenski lik *Šćepan* čiji su likovi najzastupljeniji u suvremenome fondu hrvatskih osobnih imena, a u velikoj su mjeri zastupljeni i u crnogorskoj. Da je lik *Stipan* potvrđen daleko od današnje ikavsko-ijekavske granice, potvrđuje ojkonom *Stipanova Polja* (današnje *Šćepan-Polje*) kod Foče zapisan 1475. (Aličić 1985: 508) Početkom XVIII. stoljeća istočno od Neretve najpotvrđeniji je lik *Stepan*, a ikavski lik *Stipan* prevladava u južnome i jugozapadnome dijelu Popova (zabilježen je u Dužici, Trnčini, Veljoj Međi), Zažablju i Dubravama (usp. Hafizović 2016: 257–304). Opširnije o odrazima kršćanskoga imena *Stjepan* vidjeti u Čilaš-Šimpraga (2015.).

⁶⁵ Kršćanska su pak imena *Šimun* i *Šimušin*, koja nedvojbeno pripadaju kršćanskome Zapadu, zabilježena u *Mazlini* (Aličić 1985: 274) kod Foče. Da su inačice lika *Simeon* bile zastupljene na dubrovačkome području, potvrđuju i prezimena *Simatović* i *Simović* u Konavlima te *Simat* i *Simićević* na Pelješcu (usp. KV III: 198–199, Vekarić 1996: 235–236). Kršćansko je ime *Simo* potvrđeno 1701. i u Kiševu i Vranjevu Selu kod Neuma, selima nastanjenim isključivo katolicima i rijetkim muslimanskim posjednicima, a potvrde lika *Šimun* u tome razdoblju nahodimo tek zapadno od Neretve (Hafizović 2016: 267).

⁶⁶ Pritom valja istaknuti da se osobno ime dubrovačkoga suzaštitnika *Bakha*, koliko mi je poznato, nije odrazilo u osobnoimenskome fondu. Od starijih je dubrovačkih zaštitnika svetoga Zenobija (njegovo je ime zabilježeno u književnim djelima Jakova Armolušića; ARj 22: 783) i svete Zenobije potvrđeno žensko ime *Zenobija* 1285. (na usmenome podatku zahvaljujem akademiku Nenadu Vekariću). Inačice su kršćanskoga imena *Zenobije* zabilježene u bugarskome (*Zenovija*; Ilčev 2012: 282) i možda makedonskome osobnoimenskom fondu (usp. osobno ime *Zino*; Ivanova 2006: 282). U hrvatskoj se antroponimiji navedeno kršćansko ime možda odrazilo u prezimenu *Zenković*.

Sergius potvrđen barem od 1124. Odrazi su toga imena zabilježeni diljem jadranske obale od Skadra na Bojani do Krka. U srpski je antroponimijski fond kršćansko ime *Srđ*, kako navodi Milica Grković (Grković 1983: 83), »došlo sa primorja ili od Skadra«⁶⁷.

Kršćansko je ime *Tripun* potvrđeno od XI. stoljeća najčešće u Kotoru i Dubrovniku. Veoma su rano zabilježeni i likovi *Tripče* (već 1167. u Zadru, a od 1333. u Kotoru), *Tripe* (1270. u Kotoru, 1324. u Ulcinju, 1356. u Dubrovniku i 1369. u Baru), *Tripko* (Dubrovnik 1348., Kotor 1437.), *Tripo* (Kotor, 1313.), *Tripac* (Kotor, 1330.), *Tripača* (Kotor 1334.), *Tripokan* (Kotor 1334.) i *Tripuša* (Kotor, XIV. stoljeće). Hipokoristični lik *Triša* okamenjen je pak u istozvučnome prezimenu u Zatonu kod Dubrovnik (SK III: 503). U srpskoj su antroponimiji osobna imena *Tripun* i *Tripac* zabilježena u XIV. stoljeću u *Dečanskim hrisovuljama*, a Milica Grković (1983: 84) tvrdi da se »s obzirom na njegovu učestalost u primorskim gradovima, s pravom može reći da je u raško zaleđe došlo odatle«⁶⁸.

Napominjem i da je kršćansko ime *Mihajlo*⁶⁹ potvrđeno u ranim razdobljima na čitavome obrađenom području još u srednjovjekovnoj humskoj državi (knez Mihajlo⁷⁰ Višević iz X. stoljeća bio je Tomislavovim vazalom). Potvrde mu nahodimo na istočnome dijelu Pelješca (koncem XIII. st.; Vekarić 1995: 13) i u Konavlima (od 1499.; KV 1: 18). Razmjerno je rano (barem od XIII. stoljeća; Vekarić 2011: 85) potvrđen lik *Mihoilo* u Dubrovniku, pokraćeni lik *Miho* (na čitavome dubrovačkome području) i izvedeni likovi (isprva osobito često *Mihoč*, a znatno rjeđe *Mihat* i *Miško* na Pelješcu i u Konavlima). U Zažablju su potvrđena osobna imena sa zamjenom *h > j* (npr. *Mijuša* u Zažablju 1475., a poslije *Mijo* i *Mijat*; Vidović 2014b: 321).

Nadalje, razmjerno su često potvrđeni odrazi imena kršćanskih svetaca iz prvih stoljeća kršćanstva kao što su *Ciprijan* (potvrđeni su i likovi *Čeprnja*⁷¹ i *Čubran*), *Damjan*, *Margareta/Margarita* (i pokraćena inačica *Māra*⁷²),

⁶⁷ Samostan je na Bojani zadužbina Jelene Anžuske, supruge srpskoga kralja Stefana Uroša I., koja je nakon svoje udaje za navedenoga srpskoga kralja (oko 1250.) obnovila mnoge katoličke crkve i samostane na području srpske države.

⁶⁸ To potvrđuje i podatak da su kasnije među srpskim pukom češće potvrđeni likovi sa zamjenom *f > v* (npr. *Trivun*), a u novije vrijeme s *f*.

⁶⁹ Bilježiti hrvatski likovi *Mihovil/Mihovio* (potvrđeni od XIV. stoljeća) nisu zabilježeni na obrađenome području u kasnome srednjovjekovlju prema navodimo iz ARj VI: 651–652. Nahodimo ih znatno kasnije u okolici Trebinja (ondje se 1701. u Biogradu spominje Mihovil Sladoje; Hafizović 2016: 357).

⁷⁰ Danas je lik *Mihajlo* znatno potvrđeniji u srpskome fondu osobnih imena. Na obrađenome je području među Hrvatima do danas obilnije rasprostranjeno u istočnoj Hercegovini.

⁷¹ Likovi *Čeprnja* i *Čepnjić* potvrđeni su i u Dečanskim hrisovuljama (Grković 1983: 211).

⁷² Osobno se ime *Marija* u mnogim hrvatskim krajevima smatralo nesretnim te se razmjerno rijetko nadijevalo. Žensko ime *Mara/Mare* pokraćeno od *Marija* nadijeva se na obrađenom području tek u novije vrijeme.

*Mavro*⁷³ (s inačicama *Mavar* i *Mavreša*), *Pankracije* (potvrđen je lik *Pakrac*), *Tekla* i *Teodor* (potvrđen je lik *Todor*). Na dubrovačkome su području i u Boki kotorskoj potvrđena i imena papa *Julijan*, *Lav* (inačice *Leo* i *Leonja*), *Silvestar* (i pokraćena inačica *Sile*) i *Urban*. Egzotičnijim se imenima na kotorskome području mogu smatrati imena *Egidije* i *Bit* (*Vid*).

Različite su inačice kršćanskoga imena *Junije* (npr. *Žun*, *Zona* ili *Džono*) potvrđene od Dubrovnika do Ulcinja XIII. – XV. stoljeća (Jireček 1962: 175).

U hercegovačkome su zaleđu, u kojemu je fond kršćanskih imena, znatno ograničeniji, najmnogobrojniji odrazi kršćanskih imena *Đurađ/Juraj*, *Ivan*, *Mihajlo/Mihovil*, *Nikola*, *Petar* i *Stjepan*, a zatim *Danijel*, *Josip*, *Luka*, *Marko* i *Pavao*. Na stolačkome području nalazimo inačice nekih kršćanska imena koja su u prošlosti i danas potvrđena znatno češće ili isključivo u katolika (*Dujam*, *Marin*, *Martin*, *Urban*) ili likove imena koji se uglavnom povezuju s kršćanskim Zapadom (*Grgur*, *Ivan*, *Juraj*), dok su likovi koji upućuju na svetce koji su štuju na kršćanskome istoku nešto rjeđi (*Anastas*, *Irina*, *Tarah*), a često su odrazom zajedničke doraskolne kršćanske imenoslovne baštine (*Ćiril*, *Kostadin*). Važno je istaknuti da se u istočnoj Hercegovini izdvaja sam grad Stolac u kojemu je udio kršćanskih imena, poglavito »zapadnih« kao što su *Maroje* (: *Marin*) ili *Vrbac* (: *Urban*), znatno veći nego po selima (usp. Vidović 2014a: 181). Neka su se pak kršćanska imena odrazila i u drugim antroponomastičkim kategorijama, primjerice inačice su se kršćanskoga imena *Junije* odrazile u prezimenima (*Džono* i *Zonjić*).

4. Narodna imena

Prva su zabilježena narodna imena na hrvatskome ozemlju imena hrvatskih narodnih vladara. Omjer je kršćanskih i narodnih imena na obrađenome području u kasnome srednjovjekovlju poprilično različit te obuhvaća dva suprotna procesa. U Dubrovniku, Kotoru i Baru isprva su znatno češće potvrđena romanska imena, a tijekom stoljeća slavenskoga naseljavanja udio je narodnih imena postupno rastao. U zaleđu se pak udio narodnih imena postupno smanjivao poglavito u područjima pripojenim Dubrovačkoj Republici. Tako je zbog ranijega pripajanja Dubrovačkoj Republici istočnoga dijela Pelješca već sredinom XV. stoljeća omjer narodnih i kršćanskih imena na tome području postao ravnomjeran (Vekarić 1995: 10). U Konavlima je pak, po podatcima koje navode Niko Kapetanić i Nenad Vekarić (KV I: 8), u kasnome srednjovjekovlju više od 93% stanovništva nosilo narodna imena. Slično je stanje bilo i u hercegovačkome zaleđu s tim da je udio nositelja kršćanskih imena bio nešto veći u područjima koja su nastanjivali katolici.

⁷³ Latinski je lik toga imena *Maurus* u Kotoru potvrđen koncem XII. stoljeća i kao redovničko i kao svjetovno ime, u Dubrovniku se pojavljuje od XIII., a u Baru od XIV. stoljeća (Jireček 1962: 383).

Prvi član osobnoga imena najčešće sadržava antroponomastičke osnove *Rad-* (npr. *Rad*, *Radac*, *Radač*, *Radak*, *Radalj*, *Radan*, *Radašin*, *Radat*, *Radavac*, *Radeja*, *Radelja*, *Raden*, *Radenko*, *Radeša*, *Radeta*, *Radibrat*, *Radič*, *Radičko*, *Radić*, *Radihna*, *Radika*, *Radil*, *Radila*, *Radilac*, *Radilo*, *Radilja*, *Radin*, *Radinac*, *Radinko*, *Radisav*, *Radislav*, *Radiša*, *Radišac*, *Radišić*, *Radivla*, *Radivoj*, *Radivoje*, *Radman*, *Radmil*, *Radmilac*, *Radmio*, *Radmir*, *Rado*, *Radoč*, *Radođa*, *Radoglav*, *Radogost*, *Radohna*, *Radoje*, *Radojin*, *Radojko*, *Radoman*, *Radomil*, *Radomir*, *Radon*, *Radonja*, *Radosal*, *Radosalj*, *Radosav*, *Radoš*, *Radošin*, *Radota*, *Radovac*, *Radovec*, *Radovan*, *Radovilja*, *Radul*, *Radulja*, *Radun*, *Radut*, *Rađ*, *Rađa*, *Rađen*, *Rađenko*, *Rahoje*, *Rahut*, *Rajan*, *Rajin*, *Rajko*, *Raosav*, *Rašajin*, *Raško*, *Ratko*), *Mil-*⁷⁴ (npr. *Mil*, *Milac*, *Milač*, *Miladin*, *Milak*, *Milan*, *Milanko*, *Milas*, *Milaš*, *Milašin*, *Milat*, *Milatko*, *Milbrat*, *Milče*, *Mildrag*, *Mile*, *Mileč*, *Milečko*, *Milenko*, *Milesav*, *Mileš*, *Mileša*, *Milešac*, *Mileško*, *Mileta*, *Miletko*, *Milgost*, *Milica*, *Miličko*, *Milić*, *Milihna*, *Mililo*, *Milin*, *Milisav*, *Miliša*, *Milivoj*, *Milko*, *Milman*, *Milo*, *Milohna*, *Miloja*, *Miloje*, *Milojin*, *Milojko*, *Miloman*, *Milonja*, *Milorad*, *Milosrd*, *Miloš*, *Miloša*, *Milovac*, *Milovan*, *Milša*, *Miltin*, *Milun*, *Milut*, *Milutin*, *Miljan*, *Miljen*, *Miobrat*, *Migost*, *Mioko*), *Vuk-*⁷⁵ (npr. *Viča*, *Vučeta*, *Vučihna*, *Vučina*, *Vučinja*, *Vuk*, *Vukac*, *Vukač*, *Vukan*, *Vukas*, *Vukašin*, *Vukatac*, *Vukčin*, *Vukica*, *Vukič*, *Vukić*, *Vukilić*, *Vukilja*, *Vukman*, *Vukmio*, *Vukmir*, *Vuko*, *Vukoje*, *Vukomil*, *Vukorad*, *Vukosal*, *Vukosav*, *Vukoslav*, *Vuksan*, *Vukota*, *Vukša*), *Prib-*⁷⁶ (npr. *Pribac*, *Pribač*, *Pribaš*, *Pribašin*, *Pribe*, *Pribelja*, *Pribeta*, *Pribiko*, *Pribil*, *Pribilja*, *Pribina*, *Pribinja*, *Pribinjac*, *Pribio*, *Pribisav*, *Pribislav*, *Pribljub*, *Pribo*, *Priboje*, *Pripčin*, *Pripko*), *Bog-*⁷⁷ (*Bogavac*, *Bogdan*, *Bogeta*, *Bogić*, *Bogilo*, *Bogisal*, *Bogisav*, *Bogiša*, *Bogmil*, *Bogmio*, *Bogo*, *Bogoje*, *Bogosal*, *Bogosav*, *Bogota*, *Bogumil*, *Bogun*, *Boguš*, *Bogut*, *Boguta*, *Bokčin*, *Boško*, *Božan*, *Božetko*, *Božica*, *Božičko*, *Božić*, *Božidar*, *Božijak*, *Božur*), *Brat-*⁷⁸ (*Brailo*, *Brajak*, *Brajan*, *Brajin*, *Brajisal*, *Brajko*, *Brajo*, *Brajoje*, *Brajoš*, *Brajša*, *Bratac*, *Bratan*, *Bratić*, *Bratina*, *Bratiša*, *Bratko*, *Brato*, *Bratoje*, *Bratomir*, *Bratonja*, *Bratosav*, *Bratoslav*, *Bratovac*, *Bratuj*, *Bratuljina*, *Bratumil*, *Bratul*, *Bratuš*), *Dobr-* (*Dobrac*, *Dobrač*, *Dobraj*, *Dobraje*, *Dobrak*, *Dobral*, *Dobran*, *Dobrašin*, *Dobre*, *Dobrečko*, *Dobren*, *Dobrenja*, *Dobreško*, *Dobretac*, *Dobretko*, *Dobri*, *Dobrica*, *Dobričko*, *Dobrić*, *Dobrijel*, *Dobriko*, *Dobril*, *Dobriilo*, *Dobrio*, *Dobriša*, *Dobrivoj*, *Dobrko*, *Dobro*, *Dobrogost*, *Dobroje*, *Dobroman*, *Dobrosav*, *Dobrosta*, *Dobroš*, *Dobrotin*, *Dobrovoj*, *Dobrun*, *Dobruško*)

⁷⁴ Antroponimna osnova *Mil-* najplodnija je u Boki kotorskoj, a nešto je rjeđe potvrđena u Popovu.

⁷⁵ Zaštitnička su imena koja sadržavaju antroponimnu osnovu *Vuk-* očekivano češće potvrđena u zaleđu, tj. u Konavlima i Popovu. Štoviše, među istočnohercegovačkim su Hrvatima narodna imena *Vuk*, *Vuko* i *Vujana* zabilježena i sredinom XX. stoljeća.

⁷⁶ Navedena je antroponimna osnova najplodnija u Konavlima.

⁷⁷ Ta je antroponimna osnova potvrđenija u Konavlima i Popovu.

⁷⁸ Narodna su imena u kojima je sadržan rodbinski naziv *brat-* potvrđenija u Konavlima i Boki kotorskoj nego u Popovu.

i *Ljub*-⁷⁹ (*Ljubač, Ljuban, Ljuben, Ljubeta, Ljubetko, Ljubica, Ljubić, Ljubin, Ljubisalić, Ljubisav, Ljubisavac, Ljubiša, Ljubišac, Ljubo, Ljuboje, Ljupko, Ljupša*). Među narodnim imenima motiviranim zanimanjima izdvajaju se imena uvjetovana zanimanjima kao što su *Čelar, Duždić, Kovač, Pećar, Pop, Sedar* ili *Zlatar*, imena uvjetovana predmetima iz svakodnevnoga života kao što je *Kijo* (< *kij* 'mlat, čekić'), motivirana nazivima za biljke i biljne zajedne kao što su *Bukva, Dubravac, Hrasto* ili *Jagoda* te životinje *Grlica, Gujin, Kosovac, Kraguj* ili *Košuta*. Prema podrugljivim su nadimcima nastala osobna imena *Bezbuga* i *Niboga, Dosro, Negosta, Smolan, Sporko* i *Tupša*.

Etnicima su i etnonimima uvjetovana osobna imena *Bosnica, Brdonja, Goran*⁸⁰, *Hrvatina, Pešter* i *Ugrin* (Mađar) te *Novak* i *Pribjeg*. Potonja dva osobna imena upućuju na zbjegove pred Osmanlijama te su se obično nadijevala potomcima izbjeglica, a osobno ime *Pešter* (zabilježeno u hercegovačkome zaleđu) upućuje na smjerove doseljavanja srpskoga stanovništva koje je pristizalo sa Sandžaka i Kosova.

Na obrađenome su području razmjerno često potvrđena i osobna imena tvorena od etnonima *Hrvat*. U samome se Dubrovniku ime *Hrvatina* spominje barem od 1281. (Foretić 1969: 95). Osobna imena *Hrvajin, Hrvoje, Hrvat* i *Hrvatina* u srednjovjekovlju nalazimo diljem povijesnoga područja Trebinjsko-mrkanske biskupije: od Bišća⁸¹ preko Popova, Površni i Trebinja⁸² do Biograda kod Nevesinja (ondje su zabilježena dva *Hrvajina* i jedan *Hroat*; Aličić 1985: 446–447), Dabra⁸³, konjičkoga kraja⁸⁴ i Plane kod Bileće (Foretić⁸⁵ 1969: 94) do Zažablja⁸⁶ i Popova⁸⁷. Srodna su osobna imena zabilježena i na

⁷⁹ Navedena je antroponimna osnova najpotvrđenija u Konavlima.

⁸⁰ To je osobno ime isprva potvrđeno u Kotoru u 1329. (KS II: 33) Ne treba isključiti ni mogućnost da se navedeno osobno ime može dovesti u vezu s narodnim imenom *Gorazd*, s kojom inačicom kršćanskoga imena *Grgur* ili osobnoga imena grčkoga postanja *Gurgo*. Navedena su osobna imena potvrđena i u makedonskome osobnoimenskom fondu (usp. Ivanova 2006: 110).

⁸¹ Godine 1380. kao novi se dubrovački građanin spominje Hrvatina Brajković (Foretić 1969: 94).

⁸² Godine 1301. spominje se Hrvatina iz Trebinja (Foretić 1969: 94).

⁸³ Hrvatina Pićević iz Dabra zabilježen je u dokumentu iz 1381. (Sivrić 1999: 210).

⁸⁴ Nevjernik Hrvoje iz sela Slatnica u Bjelimićima spominje se 1475. – 1477. (Aličić 1985: 363).

⁸⁵ Sačuvana je oporuka Hrvatina Tvrtkovića iz Plane iz 1395. (Foretić 1969: 94).

⁸⁶ Hrvatina Turbić spominje se 1249. (Puljić 1995: 42), a osobno je ime *Hrvatina* u Zažablju potvrđeno i 1381. (Vidović 2014b: 320).

⁸⁷ Godine 1301. spominje se Hrvatina s Trebinje (*Croatinus de Trebigna*; Lučić 1993: 126), a 1395. Hrvatina Slavogostić (selo Slavogostići nalazi se u Žurovićima iznad Rijeke dubrovačke), najvjerojatnije iz Orahova (današnjega Orahova Dola) u Popovu (Foretić 1969: 94).

dubrovačkome području⁸⁸ i u Boki kotorskoj⁸⁹, a osobito su bila česta među Dubrovčanima u njihovim kolonijama u Podrinju⁹⁰ i Kosovu⁹¹ te među katolicima u Paštrovićima⁹² (Budva) i Baru⁹³, a bilo ih je i dublje u Crnoj Gori⁹⁴. Dakle, ta su se osobna imena često nadijevala u krajevima u kojima su Hrvati bili okruženi pripadnicima drugih naroda (podalje od mora Srbima, a uz more Romanima i u manjoj mjeri Albancima). Tu tezu potvrđuje i podatak kako su osobna imena nastala od etnonima *Hrvat* i *Srb(lj)in* usporedno potvrđena u jugoistočnoj Bosni, dakle na poprištu kasnosrednjovjekovne hrvatsko-srpske borbe za prevlast, što upućuje na tezu da su međusobnih razlika Hrvati i Srbi bili svjesni znatno prije XIX. stoljeća i buđenja narodne svijesti.⁹⁵ Na koncu naglašujem kako su na obrađenome

⁸⁸ U samome Dubrovniku spominje se 1281. majstor Hrvatina, od 1283. »zupparius Croatinus« (Lučić 1984: 93), a »u neposrednome zaleđu« to se ime spominje barem od 1319. kad se spominje Hrvatina, brat Vojna iz dubrovačkoga zaleđa (Foretić 1969: 94). Etnonimsko ime *Hrvatina* zabilježeno je na Pelješcu koncem XIII. stoljeća (Vekarić 1995: 13), a 1397. spominje se Hrvatina Turkulić iz dubrovačkoga zaleđa. Isto se narodno ime navodi u Konavlima 1448. (KV 1: 16).

⁸⁹ Prezime Hrvatina/Hrvetić zabilježeno je u Stolivu.

⁹⁰ Knez se Hrvatina spominje 1475. – 1477. u fočanskome kraju (Aličić 1985: 323), a u okolini su Zvornika, koji su posljednje veće skupine katolika napustile početkom XVIII. stoljeća, zabilježeni toponimi Dolnji i Gornji Hrvati.

⁹¹ Osobno je ime *Hrvatina* potvrđeno i u Dečanskim hrisovuljama iz XIV. stoljeća (Grković 1983: 211). Razložno je pretpostaviti da je navedeno ime nosio tkogod od dubrovačkih ili bokeljskih graditelja ili trgovaca iz dubrovačkih kolonija jer su se pod njihovim utjecajem širila osobna imena svojstvena u većoj mjeri ili isključivo kršćanskome Zapadu (npr. *Marin*). Valja napomenuti i da je u Novome Brdu, smještenomu četrdesetak kilometara istočno od Prištine, oporuku 1402. ostavio Tasovac, brat Hrvatina (Foretić 1969: 94). Osobna imena motivirana etnonimom *Srbina* ondje nisu potvrđena do 1455. kad se na području Brankovića spominju osobna imena *Srb, Srba* i *Srbobor* nastala prema etnonimu *Srbina* (Grković 2001: 737). Još su obilnije potvrđena imena motivirana etnonimom *Hrvat*: *Hrvajin, Hrvanica, Hrviša, Hrvoje, Hrvoin, Hrvojica, Hrvoinja* i *Rvoje* (Grković 2001: 735, 783). Na makedonskome su pak govornom području u XV. i XVI. stoljeću potvrđena osobna imena *Hrvat, Hrvatina, Hrvoje* i *Hrvoj* (Ivanova 2006: 462–463). Ondje su potvrđena i osobna imena motivirana etnonimom *Srbina*.

⁹² Hrvatina Novaković spominje se u Budvi 1413. (Jireček 1892: 68). Radić Paštrović zabilježen je 1446. – 1447. kao Radić Hrvatović. U Paštrovićima su ujedno zabilježena i prezimena Horvačević, Hrvojević i Hrvović.

⁹³ Prezime Rvat zabilježeno je u nikšićkome kraju. Ondje su zabilježeni i povijesni toponimi Hrva njiva i Hrvacevo (Aličić 1985: 66).

⁹⁴ Na području Spiča, u samome Baru i Šušanjju zabilježena su prezimena prezime Hrvat i Hrvatina. Također je zabilježen i ojkonim Hrvacevo. Štoviše, Turci su Spičane nazivali Hrvatima, a oni su se sami nazivali Crvenim Hrvatima. Njihov se pak vođa nazivao Hrvatbašom (Sk I: 691).

⁹⁵ Odrazi su osobnih imena tvorenih od etnonima *Srbina* (bilježim osobna imena *Srpče* i *Srbina*) ograničeni upravo na jugoistočnu Bosnu, uglavnom na područje oko Foče i Goražda (Aličić 1985: 190, 193, 262, 341) te Sandžak (osobno ime Srbić potvrđeno je u Pljevlji; Aličić 1985: 59, 166). Napominjem kako je u matičnim knjigama krštenih župe Gradac (kod Neuma) iz XVIII. stoljeća za djecu iz donjohercegovačkih župa krštenim u Gornjoj Hercegovina

području, od Pelješca do Budve te od Zažablja do Biograda kod Nevesinja, u vrelima koja sam dosad obrađivao u kasnome srednjovjekovlju potvrđena isključivo imena tvorena od etnonima *Hrvat*. Osobnih imena motiviranih etnonimom *Srbini* na obrađenome području u tome razdoblju nema.

5. Prevedena imena

Prožimanje se kršćanskih i narodnih imena osobito očituje u skupini osobnih imena koja su mogla nastati i »prijevodom« kršćanskih imena (primjerice, *Bogdan* od *Teodozije*, *Božidar* od *Teodor*, *Nedjeljko* od *Dominik*, *Cvjetko* od *Florijan*). U tu se skupini mogu svrstati i osobna imena koja su nastala pučkom etimologijom (*Zoran* od *Zore* < *Juraj*) te osobna imena *Božičko*, *Ljeposava* i *Prvoslav*⁹⁶ koja su mogla nastaviti prevođenjem imena romanskoga postanja kao što su *Nade*, *Bela* i *Primo*. U kasnijim su razdobljima župnici na dubrovačkome području, Zažablju i Popovu narodno ime *Vuk* najčešće mijenjali (zbog bliskozvučnosti latinskoga *Lupus* i latinskoga *Lucas*) u kršćansko *Luka*, *Cvijeto* i *Cvijeta* u *Florijan* i *Floria*, *Miloslav* (> *Mile*, *Mileta*) u *Miho* ili *Mihajlo*, *Dobri* u *Agata*, *Rade/Rado* i *Rada* u *Rafael* i *Rafaela*, a *Vidoslav* u *Vid* ili *Vido* (za ta je osobna imena najčešće nemoguće utvrditi jesu li motivirana kršćanskim imenom *Vid* ili narodnim *Vidoslav*; usp. Vidović 2014: 63–64, KV 1: 9, Vekarić 1995: 10). Na dubrovačkome su pak području narodna imena *Živan* i *Živana* promijenjena u kršćanska imena *Đivan* i *Điva*, *Božo* u *Natale*, *Krile* u *Krsto*, *Stana* u *Viktorija* te *Milica* u *Gracija* (KV 1: 9, Vekarić 1995: 10).

6. Strana osobna imena

Od stranih su osobnih imena najzastupljenija bila romanska imena različitoga podrijetla (npr. *Englesa*⁹⁷, *Palma*, *Piero*) ili germanška imena koja su prošla kroz romanski filter (npr. *Baldo* < tal. *Baldo* < *Baldovino*, *Erik* < *Erico*, *Lone*⁹⁸ < mlet. *Lunardo*, *Rajmund* < tal. *Raiumndo*, *Ružo* < *Rogierius/Ruggiero*) među kojima se izdvajaju hrvatski likovi vladarskih imena (*Frederik/Friderik* < *Federicus/Federico/Federigo*, *Ludovik*

stajala napomena *natus/nata in montibus Serbuliae* 'rođena u srpskim planinama'. Osobno ime *Hrvat* potvrđeno je i 1701. u Brotnju (Tepčić s Biletićima; Hafizović 2016: 202).

⁹⁶ Među dubrovačkim plemstvom zabilježeno je i ime *Secundo*.

⁹⁷ Ime se povezuje ili s katalonskim imenom *Anglesa/Englesa* nepoznatoga postanja ili talijanskim imenom *Anglesia* (Engleskinja). Potvrđeno je u Dubrovniku u XIII. stoljeću (Jireček 1962: 165).

⁹⁸ Navedeno je ime potvrđeno u Dubrovniku (Jireček 1962: 177) i Kotoru (KS II: 620) u XIV. stoljeću.

< *Ludovicus/Lodovico*⁹⁹, *Sigismund/Žigmund*¹⁰⁰ < *Sigismundus*). Ona su, ponovno u skladu s očekivanjima, najpotvrđenija u Dubrovniku i Kotoru, a rjeđe u istočnohercegovačkome zaleđu¹⁰¹. Zarana je potvrđeno i ime *Oliver*¹⁰² koje je u fond osobnih imena ušlo zbog omiljenosti *Pjesme o Rolandu* već od XI. stoljeća (isprva u Splitu i Zadru; Jireček 1962: 188), a koje je bilo znatno raširenije u hercegovačkome zaleđu (Vidović 2014a: 181–182). U skupinu stranih imena pripada i prepoznatljivo dubrovačko ime *Orsat*¹⁰³, potvrđeno sa svojim inačicama od XII. stoljeća, te osobno ime *Vrsaljko*, koje se također izvodi od latinskoga imena *Ursus* (Šimunović 2006: 306). Zbog pomorsko-trgovačkih veza s albanskim gradovima Skadrom, Dračem, Pirgom i Valonom u kotorskim su notarskim knjigama zabilježena i osobna imena albanskih¹⁰⁴ privremenih i stalnih doseljenika (Čulić 1991: 97).

Vlaška su (npr. *Bukmir*, *Buntu*) i albanska (primjerice *Don*¹⁰⁵, *Šimrak*) imena, osim u zaleđu i rubnim dijelovima Boke kotorske, znatno češće zastupljena u dijelovima istočne Hercegovine danas pretežito nastanjenim pravoslavnim stanovništvom. Pri tome treba imati na umu da su čak i tvorbi razmjerno rijetki nastavci *-as*, *-ul*, *-un* i *-ur* koji se u antroponomastičkoj literaturi obično drže vlaškim prežiticima. Tako je na stolačkome području u kasnome srednjovjekovlju popisano oko 400 osobnih imena, među kojima su tek četiri osobna imena koja sadržavaju dometak *-un*, tri osobna imena koja sadržavaju dometak *-ul* te samo jedno koje sadržava dometak *-as* (Vidović 2014a: 182), što bi moglo upućivati na to da su Vlasi na tome području ranije poslavenjeni nego u Gornjoj Hercegovini, Crnoj Gori i još udaljenijim predjelima. Nekim osobnim imenima koja bi mogla biti romanskoga podrijetla nisam uspio utvrditi postanje (npr. *Činhađ*, *Čogul*, *Omlan*, *Orčil*) te bi neka od njih mogla također biti vlaška.

U hercegovačkome zaleđu (u Hrasnu) potvrđeno je i mađarsko ime *Mikloš*.

⁹⁹ Osobno se ime *Lujo* može izvoditi i od kršćanskoga imena *Luka* i od stranoga imena *Ludovik*.

¹⁰⁰ To se osobno ime širilo među pripadnicima nekih dubrovačkih vlasteoskih rodova tijekom vladavine ugarsko-hrvatskoga kralja Žigmunda Luksemburškoga (1387. – 1437.), čije su vrhovništvo Dubrovčani prihvaćali. Inačica je toga imena hipokoristično ime *Šiško*.

¹⁰¹ Napominjem da je lik *Ružo* zabilježen u Orahovu Dolu u Popovu te je motiviran činjenicom da iz toga sela potječe glasoviti hrvatski znanstvenik Ruđer Bošković. Lik je pak *Ruđa* (*Rugia*) zabilježen 1455. u Konavlima (KV 1: 23).

¹⁰² Riječ je o jednome od najranijih potvrđenih pomodnih imena koje se u zaleđu znatno proširilo sredinom XIV. stoljeća, a gotovo posve iščeznulo već pedesetak godina poslije.

¹⁰³ U Splitu je još 1021. zabilježeno redovničko ime *Orso* (Šimunović na istome mjestu).

¹⁰⁴ Tragove albanskih doseoba nahodimo i u toponimiji bokeljskoga zaleđa, primjerice u ojkonomu *Šindon* (sveti Ivan) kod Cetinja.

¹⁰⁵ U jugoistočnoj je Hercegovini najzapadnija točka do koje se do XV. stoljeća raširilo osobno ime albanskoga postanja *Don* Uskoplje u Trebinjskoj šumi (Aličić 1985: 395).

7. Dijalektne i povijesnojezične značajke okamenjene u osobnim imenima osobnih imena

Zarana su na dubrovačkome području i u Boki kotorskoj potvrđeni područni likovi imena kao što su *Ane*, *Džive*, *File*, *Jake*, *Jele*, *Mare* i sl, a u hercegovačkome su zaleđu zabilježeni u novije vrijeme pod dubrovačkim utjecajem (Halilović 1996: 168). Na cijelome su području kao temeljni pokračeni likovi kršćanskih imena *Matej/Matija* i *Antun* zapisana osobna imena *Mato* i *Anto*. Nadalje, na temelju je imenske građe razvidno da je u nekim popovskim govorima¹⁰⁶ koncem XV. stoljeća dijelom glasovnoga sustava bio slogotvorni *l* (usp. ime *Vlča* u Dračevu u Popovu; Aličić 1985: 492), ušćuvana je početna skupina *čr-* (usp. osobna imena *Črne*, *Črneha*, *Črnelj* i *Črnelja* u Kotoru te pridjevak *Črneha* u Dubrovniku; Jireček 1962: 217–218). Dočetni je *l* ušćuvan u kršćanskome imenu *Paval* (1446.) u Konavlima (KV 1: 20). U hercegovačkome zaleđu i Konavlima zabilježeni su osobna imena sa zamjenom *h > j* (npr. *Mijuša*) i ona u kojima je *h* otpalo (npr. *Raosav*).

Na temelju obrade imenske građe razvidno je da je barem u dijelu obrađenoga područja (ponajprije u Zažablju i Popovu, a vjerojatno i u okolici Ljubinja i Trebinja) koncem srednjovjekovlja prevladavao ikavski odraz *jata*. To je razvidno ponajprije iz zapisa sa stećaka te toponimnih i antroponimnih likova (usp. Vidović 2014b: 45–48), a da su oni preživjeli dva stoljeća osmanlijske vlasti, potvrđuje narodno ime *Cvitko* potvrđeno 1701. ne samo u Popovu (potvrđeno je u Čavšu i Grmljanima), nego i u okolici Nikšića (Macavare), Gacka (Domrke) i Trebinja (Gomiljani, Gornja Taleža i Gračanica, a u Bileći je potvrđeno prezime *Cvitković*; (Hafizović 2016: 290, 295, 352, 357, 440, 444, 479, 485). Štoviše, lik je *Stipan* potvrđen u Dubravama (Bjelojevići i Kruševo, Bitunja i Loznica), Zažablju (Broćanac, Dobrovo, Dubravica, Dužica, Hotanj i Vranjevo Selo; u Hutovu je pak potvrđeno prezime *Stipanović*) i Popovu (Trnčina i Velja Međa; Hafizović 2016: 250, 254, 256, 259, 267, 270, 273, 274, 276, 277, 281, 282). S obzirom na to da su i tada potvrđeni ikavski toponimni likovi, i to na trebinjskome području (zabilježeni su ojkonomi *Necvitje* i *Podsutiska* kod Trebinja¹⁰⁷, Hafizović 2016: 376, 382), razvidno je da su se tragovi starijega jezičnoga stanja ušćuvali i nakon postupnoga poijekavljanja područja od rijeke Neretve barem do Trebinja u toponimiji i antroponimiji.

¹⁰⁶ U Dubrovniku je slogotvorni *l* zabilježen do polovice XIII. stoljeća (Jireček 1962: 236).

¹⁰⁷ Danas se *Necvitje* naziva *Necvijeće*, a ojkonom je *Podsutiska* nepoznat. U nahiji Piva (današnja Crna Gora) spominje se pak naselje Stina (Hafizović 2016: 361). Da je navedeno područje možda bilo šćakavsko, pokazuju povijesni toponimi od *Bobovišća* i *Goračišća* (današnje *Bobovište* i *Goračići*) u dalmatinskome dijelu Zažablja do Bobovišća u Površi kod Trebinja, ali i suvremeni kao što su Gradovišća u Hutovu, Katunišće u Turkovićima i Sačivišće u Dubljanima (Vidović 2014b: 48).

8. Osobna imena u književnim djelima

Osobna su imena bila čestim izvorom karakterizacije književnih likova u djelima starije hrvatske književnosti. Tako su Dubrovčani u djelima Marina Držića nosili prepoznatljiva dubrovačka imena (*Vlaho*, *Maroje*, *Dživo*, *Miho*, *Petrunjela*), Vlasi i sluškinje najčešće su nosili narodna imena (*Stanac*, *Dragić*, *Radoje*, *Gruba*, *Miona*, *Staništa*, *Vukosava*, *Vukava*), Kotorani¹⁰⁸ najčešće kršćanska i strana imena romanskoga postanja (odraze imena svojega zaštitnika *Tripuna* – *Tripče*, zatim *Krise*, *Mande*, *Džove*, *Lone*), Lopuđani su bili prepoznatljiviji po nastavku *-ulin* (*Dživulin* *Lopuđanin*, *Viculin* *Lopuđanin*), a jedan lik nosi i pridjevak *Hrvat*¹⁰⁹.

Pastiri su i satiri općenito u hrvatskih dubrovačkih književnika najčešće nosili narodna imena (npr. složena imena *Ljubdrag* i *Radmio*¹¹⁰ te osobna imena fitonimijskoga postanja *Brštenko* i *Pelinka* u Gundulićevoj *Dubravci*), a narodna su imena služila i za psihološku i/ili tjelesnu karakterizaciju likova (tako je *Grdan* u *Dubravci* ružan i nepošten starac, a *Miljenko* dobar i pobožan pastir).

9. Zaključak

U ovome se radu obrađuje fond osobnih imena u Dubrovniku, njegovoj bližjoj okolici i širem području u kasnome srednjovjekovlju, u razdoblju velikih povijesnih previranja. U njemu se zrcali odnos romanstva i slavenstva, isprepliću se utjecaji kršćanskoga Istoka i Zapada te se naziru i zasebni identiteti unutar slavenskoga korpusa.

Romanski je utjecaj veoma slojevit. U priobalju je on najčešće supstratan, što se ogleda u osobitim likovima čak i za najčešća kršćanska imena kao što su *Ivan* (u priobalju su uz taj najrasprostranjeniji hrvatski lik zabilježeni likovi kao što je *Dživo*, *Jovan*, *Zan*, *Žan* i sl.) ili *Juraj* (na dubrovačkome području *Džore* i *Zore*), koji su posljedica dalmatskoga (poblize raguzejskoga) utjecaja te je u tome slučaju uputno čak i postaviti pitanje koji je temeljni lik navedenih i srodnih kršćanskih imena. Izvan područja Dubrovačke Republike i priobalnog pojasa od Boke kotorske do Ulcinja za kršćanska imena dalmatskoga postanja potvrde uglavnom nalazimo u drugim antroponimijskim kategorijama (najčešće prezimenima), i to uglavnom među katoličkim pukom. Jesu li navedena osobna imena bila znatnije potvrđena u zaleđu, ne može se sa sigurnošću ustvrditi zbog manjka povijesnih vrela, no na temelju podataka koji se odnose na kasnija razdoblja, razvidno je da su dubrovački likovi (npr. *Dživo*, *Džore*) kršćanskih (ali i drugih, poglavito

¹⁰⁸ Za hrvatsku je jezičnu povijest važan podatak da su Kotorani u Držićevim djelima čuvali dočetni *l* u glagolskome pridjevu radnom (npr. *iskal*, *vidil* itd.).

¹⁰⁹ Opširnije o tome vidjeti u Muhoberac 2008.

¹¹⁰ Slična je imena likova upotrijebio i Džore Držić (*Radmio* i *Ljubmir*).

stranih imena) bili prestižni. Štoviše, dubrovački se (ponovno ne samo kod kršćanskih imena) i općenito primorski utjecaj protegao i na udaljena područja poput istočne Bosne, Raške i Kosova, o čemu svjedoče i podatci koje navode srpski antroponomastičari poput Milice Grković. Supstratni su se romanski i temeljni slavenski sloj međusobno prožimali te dok se udio slavenskih imena u gradovima (ne samo u Dubrovniku i Kotoru, nego i u Baru, pa čak i Ulcinju) postupno povećavao, u zaleđu je (poglavito u područjima na koje se širila Dubrovačka Republika) romanski jezični sloj postajao sve vidljivijim, što se očituje ulaskom sve većega broja kršćanskih imena (koja su uglavnom romanskoga postanja ili su prošla romanski jezični filter) u fond osobnih imena. Adstratni je romanski također u priobalju i zaleđu različita postanja. U priobalju je adstratni romanski sloj uglavnom talijanski (u samome Dubrovniku toskanski, a drugdje mletački) te se ogleda u sloju novijih kršćanskih (primjerice, kršćansko ime *Frano* i sl.) i stranih imena (od kojih je mnogima talijanski bio jezikom posrednikom). U zaleđu je pak izraženiji utjecaj vlaščkoga adstratnog sloja koji se uglavnom ušćuvao u tvorbi (npr. sufiks *-ul* u *Bratul*). Rasprostiranje je vlaščkoga adstratnog sloja u antroponimiji donekle podudarno s rasprostiranjem albanskoga te se uglavnom usredotočio na trebinjsko područje (istočni dio predratne trebinjske općine) i Gornju Hercegovinu. U Zažablju, Popovu i Dubravama vlaški je sloj u fondu osobnih imena zanemariv što potvrđuje podatak koji navode mnogi povjesničari da su na tome području Vlasi ranije poslavenjeni.

Fond je kršćanskih imena u priobalju prepoznatljiv po imenima zaštitnika Dubrovnika (*Srđ* i *Vlaho*) i Kotora (*Tripun*), koje su Dubrovčani i Kotorani ponijeli i daleko u zaleđe. Ta su osobna imena očekivano grčkoga postanja zbog toga što je navedeno područje dugo bilo pod bizantskom svjetovnom vlašću ili crkvenom prevlašću te od Stona su do Bara i Ulcinja potvrđeni i mnogi drugi likovi kršćanskih imena grčkoga postanja (npr. *Durađ* i *Mihajlo*). Kršćanska su pak imena *Antun*, *Dominik*, *Frano*, *Marin* i *Martin/Mratin* (poslije i *Roko*) pokazateljem nedvojbene pripadnosti cjelokupnoga priobalnog područja kršćanskomu Zapadu, a njihova je potvrđenost čak i u XVIII. stoljeću u dubljemu zaleđu (koje je danas uglavnom pravoslavno) Gornje Hercegovine i poglavito Crne Gore posljedica srednjovjekovnih previranja. Na potvrđenost je nekih od tih osobnih imena u srednjovjekovnoj srpskoj državi sigurno utjecala i dubrovačka prisutnost (uz utjecaj zapadnoga kršćanstva na samu Srbiju prije razdoblja vladavine Nemanjića). Na koncu, u opreci se između kršćanskoga Zapada i Istoka još u razvijenoj srednjem vijeku na istoj strani našlo izvorno romansko stanovništvo sa starijim slojem slavenskih doseljenika, a na drugoj doseljeničko romansko (vlaško) stanovništvo iz unutrašnjosti Balkana s novijim slojem slavenskih doseljenika i poslije izbjeglica pred osmanlijskom najezdom.

U sloju se pak slavenskih imena, primjerice, ogledaju negdašnji migracijski smjerovi (usp. osobno ime *Pešter* ili *Bosnica*), ali i identitetska

odrednica. Naime, iako je dubrovački identitet ponajprije određen pripadnošću Dubrovačkoj Republici, njegova se »naddubrovačka« odrednica razabire iz etnonima *Hrvat* koji je potvrđen i na području same Republike, ali i među stanovnicima udaljenih dubrovačkih kolonija te u književnim djelima. Narodna se imena tvorena tim etnonimom nahode i diljem hercegovačkoga zaleđa i današnjega Crnogorskog primorja, dakle u krajevima u kojima su se stanovnici različitih slavenskih političko-upravnih tvorevina već narodnosno razlikovali ili su se počeli razlikovati.

Na koncu valja napomenuti kako je i na temelju kasnosrednjovjekovnoga dubrovačkog fonda osobnih imena itekako razvidna uloga Dubrovnika i Dubrovačke Republike u znatno kasnijemu (novovjekovnomu) oblikovanju hrvatske nacionalne svijesti, isprva spajanjem romanskoga i slavenskoga etničkog i jezičnog korpusa, potom održavanjem ravnoteže između doraškolne tradicije i iskazivanja neosporne pripadnosti kršćanskomu Zapadu te isticanjem nadzavičajne političke odrednice (koja se ogleda i u činjenici da se grb ugarsko-hrvatske dinastije Arpadovića isticao sve do propasti Dubrovačke Republike) i stoljećima nakon što su njome prestali vladati ugarskohrvatski kraljevi.

Literatura

- Aličić, Ahmed S. 1985. *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine*. Orijentalni institut u Sarajevu. Sarajevo.
- Anđelić, Tomislav. 1999. Srednjovjekovna humska župa Dubrave. *Srednjovjekovne humske župe*. Ziral. Mostar. 189–208.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. 1881. – 1976. JAZU. Zagreb.
- Čilaš-Šimpraga, Ankica. 2015. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena Stjepan u hrvatskoj antroponimiji. *Folia onomastica Croatica* 24. 1–22.
- Čulić, Graciela. 1991. Struktura antroponimije Boke kotorske u XIV. i XV. stoljeću. *Onomastica Iugoslavica* 14. 87–132.
- Foretić, Vinko. 1969. Smještaj Hrvata i Srba u srednjem vijeku s naročitim obzirom na Crvenu Hrvatsku. *Dubrovnik* 4. 59–97.
- Grković, Milica. 1977. *Rečnik ličnih imena kod Srba*. Vuk Karadžić. Novi Sad.
- Grković, Milica. 1983. *Imena u dečanskim hrisovuljama*. Institut za južno-slovenske jezike Filozofskoga fakulteta u Novome Sadu. Novi Sad.
- Grković, Milica. 2001. Registar ličnih imena stanovništva u oblasti Brankovića 1455. godine. *Naselja i stanovništvo oblasti Brankovića 1455. godine*. Ur.: Macura, Miloš. SANU. Beograd. 687–746.

- Hafizović, Fazileta. 2016. *Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine*. SKD Prosvjeta – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije – Orijentalni institut u Sarajevu. Zagreb – Sarajevo.
- Hrabak, Bogumil. 1985. Zemljišne parcele feudalaca i muslimanskih seljaka u Popovu, Zažablju i Trebinju početkom Morejskog rata. *Tribunia* 9. 31–46.
- Ilčev, Stefan. 2012. *Rečnik na ličnite i familite imena u Bvlgarite*. Izdavačelstvo Iztok–Zapad. Sofija.
- Ivanova, Olga. 2006. *Makedonski antropnomastikon (XV – XVI. vek)*. Olga Ivanova. Skopje.
- Jireček, Konstantin. 1892. *Spomenici srpski 11*. Srpska kraljevska akademija. Beograd.
- Jireček, Konstantin. 1962. Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjeg veka. *Zbornik Konstantina Jirečeka*, 2. Ur. Dinić, Mihajlo. Naučno delo. Beograd.
- Jireček, Konstantin – Radonić, Jovan. 1981. *Istorija Srba*. Slovo ljubve. Beograd.
- Jurić, Ivan. 1996. *Spomendani iz prošlosti Donjeg Poneretaolja*. Poglavarstvo Grada Metkovića. Metković.
- Kekez, Stipe. 2013. Nacrt za razvoj imenske formule u Tivtu. *Folia onomastica Croatica* 22. 69–119.
- KSI = Mayer, Antun. 1951. *Kotorski spomenici: Prva knjiga kotorskih notara, god. 1326. – 1335*. Monumenta Catarensija, 2. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. Zagreb – Titograd.
- KS II = Mayer, Antun. 1981. *Kotorski spomenici: Druga knjiga kotorskih notara, god. 1329., 1332. – 1337*. Monumenta Catarensija, 2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.
- KV = Kapetanić, Niko – Vekarić, Nenad. 2001. – 2003. *Konavoski rodovi*. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, knjiga 10, sv. I–III. HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku. Dubrovnik – Zagreb.
- Ligorio, Orsat. 2011. Fonemika dubrovačkoga govora. *Croatica et Slavica Iadertina* 6. 21–46.
- Lučić, Josip. 1984. *Spisi dubrovačke kancelarije, Zapisi notara Tomazina de Savere 1282. – 1284*. Monumenta historica Ragusina 2. JAZU. Zagreb.

- Lučić, Josip. 1988. *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Tomazina de Savere 1284. – 1286.; Diversa cancellariae II (1284. – 1286.); Zapisi notara Aca de Titullo 1295. – 1297.; Diversa cancellariae III (1295. – 1297.)*. Monumenta historica Ragusina 3. Razred za društvene znanosti JAZU – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Zagreb.
- Lučić, Josip. 1993. *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Andrije Beneše 1295. – 1301.; Praecepta rectoris II (1299. – 1301.), Testamenta II (1295. – 1301.)*. Monumenta historica Ragusina 4. Razred za društvene znanosti HAZU – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Zagreb.
- Lupis, Vinicije B. 2008. O armensko-hrvatskim kontaktima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 99–100/1–2. 203–217.
- Mandić Studo, Novak. 2000. *Srpske porodice Vojvodstva sv. Save*. Gacko.
- Marasović-Alujević, Marina – Lozić Knezović, Katarina. 2011. Frequent Toponyms of the Croatian Adriatics Islands. *El noms en la vida quotidiana: Actes del XXIV Congrès International d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques 1269 – 1279*. <http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/131.pdf> (pristupljeno 6. travnja 2016.)
- Mirdita, Zef. 2004. *Vlasi u historiografiji*. Hrvatski institut za povijest. Zagreb.
- Muhoberac, Mira. 2008. Držičev Gulisav Hrvat. *Radovi zavoda za znanstveni rad Varaždin* 19. 157–173.
- Nosić, Milan. 1998. *Prezimana zapadne Hercegovine*. Hrvatsko filološko društvo. Rijeka.
- Novotni, Vjekoslav. 1905. Za željeznicom (svršetak). *Planinar: Vjesnik Hrvatskoga planinarskoga društva u Zagrebu* 5–6. 33–38.
- Popović, Ivan. 1958. Hrišćanska grčka onomastika u Hrvata. *Zbornik radova SANU* 59. SANU. Beograd. 77–97.
- Prezimana u Crnoj Gori. <http://www.montenegro.org.au/prezimana.html> (pristupljeno 10. ožujka 2016.)
- Pujić, Savo. 2003. Iz trebinjske toponimije: Porijeklo toponima. *Tribunia* 10. 131–186.
- Sivrić, Marijan. 2003. *Migracije iz Hercegovine na dubrovačko područje (1667. – 1808.): Humski zbornik* 6. Biskupski ordinarijat Mostar – Državni arhiv u Dubrovniku. Dubrovnik – Mostar.
- SK = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika I – IV*. JAZU. Zagreb.
- Stojović, Borislav. 2011. Toponimi u barskoj opštini. *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu* 45. 105–120.

- Šimunović, Petar. 1984.–1985. Prvotna simbioza Romana i Hrvata. *Rasprave Zavoda za jezik* 10/11. 147–200.
- Šimunović, Petar. 1987. Antroponimijski sustav Povaljske listine i Povaljskoga praga. *Brački zbornik* 15. Ur. Marinković, Ive. 124–133.
- Šimunović, Petar. 1996. Sakralni toponimi sa *sut-* + svetačko ime u razdoblju kasne antike do predromanike. *Folia onomastica Croatica* 5. 39–62.
- Šimunović, Petar. 2004. *Bračka toponimija*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 2005. *Toponimija istočnojadranskoga prostora*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 2006. *Hrvatska prezimena*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- Vego, Marko. 1957. *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Svjetlost. Sarajevo.
- Vekarić, Nenad. 1995. *Pelješki rodovi (A – K)*, sv. 1. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice 5/1. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Dubrovnik.
- Vekarić, Nenad. 1996. *Pelješki rodovi (L – Ž)*, sv. 2. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice 6/1. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Dubrovnik.
- Vekarić, Nenad. 2011. *Vlastela grada Dubrovnika : Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice 17/1. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Dubrovnik.
- Vidović, Domagoj. 2007. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena Juraj u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. 431–447.
- Vidović, Domagoj. 2008. O ojkonimima Trebimlja/Trebinja i Trijebanj. *Stolačko kulturno proljeće* 6. 293–300.
- Vidović, Domagoj. 2009. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena Ivan u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. 347–364.
- Vidović, Domagoj. 2014a. Mali povijesni rječnik osobnih imena stolačkoga kraja. *Stolačko kulturno proljeće* 6. 179–199.
- Vidović, Domagoj. 2014b. *Zažapska onomastika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Metković.

An overview of the fund of personal names in Dubrovnik and its vicinity in the late Middle Ages

Summary

In the paper the author tries to reconstruct the fund of personal names in Dubrovnik and its narrower (Dubrovnik Littoral, Pelješac, Konavle, Zračlje, Popovo and Boka kotorska) and broader (Paštrovići, Spič, Bar, Ulcinj and Gornja Hercegovina) vicinity in the late Middle Ages, taking into consideration the national and religious identity and differences within the analyzed area (which are often due to different historical circumstances and migratory routes). Special attention will be paid to the reflections of personal names in which the relations between the Catholic East and West are mirrored as well as those in which the differences of identity within the Slavic corpus are reflected.

Ključne riječi: osobna imena, kršćanska imena, narodna imena, strana imena, Dubrovnik, identitet

Keywords: personal names, Cristian names, folk names, foreign names, Dubrovnik, identity